

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет економічних наук

Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь – бакалавр

на тему: «**Стабільність фінансової системи під час війни**»

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та
страхування

Терещенко Єгор Сергійович

Керівник: канд. економ. наук, старший
викладач Фарина Олександр Іванович

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою « _____ »

Секретар ЕК: Донкоглова Н. А.
« ____ » _____ 2023 р.

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ	5
1.1 Сутність фінансової стабільності та її складові	5
1.2 Вплив війни на фінансову систему країни.....	16
1.3 Аспекти управління ризиками в фінансовій системі під час війни.	21
РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ	26
2.1 Аналіз фінансової системи України.....	26
2.2 Дослідження стану стабільності фінансової системи України під час війни.	33
2.3 Оцінка стабільності банківського сектору під час війни.	40
РОЗДІЛ ІІІ. ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА РОЗМІР АКТИВІВ БАНКІВ УКРАЇНИ	46
3.1 Розробка та аналіз моделі	46
3.2 Рекомендації та висновки	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність теми. Починаючи з 2014 року, а особливо з 24 лютого 2022 року, економіка України відчуває на собі вплив війни. Фінансовий сектор не є виключенням, і враховуючи його важливість в структурі економіки країни, дослідження впливу війни та пошук шляхів покращення стабільності є вкрай важливим. Виклики, які постають перед державою на фоні нестабільності фінансового сектору в умовах війни є важливими, адже ефективне функціонування системи є запорукою економічного зростання цілої держави. Ріст кількості неплатоспроможних позичальників, банкрутство фінансових установ, банківські ризики, нестабільність валютного, кредитного, депозитного, фондового ринків несуть значний вплив на усю економічну екосистему, тому підтримка стабільності фінансового сегменту є необхідним і вкрай важливим фактором для держави, що перебуває у війні.

Метою роботи є розкриття сутності стабільності, аналіз сучасного стану фінансової системи, пошук взаємозв'язків між нею та макроекономічними факторами, а також визначення перспектив розвитку для сегменту функціонування фінансових установ в умовах війни, яка триває на території України.

Завданнями кваліфікаційної роботи є:

- окреслення науково-теоретичних основ, підходів до стабільності фінансової системи, її структури та важливості;
- визначення основних ризиків що пов'язані з нестабільністю фінансової системи у стані війни та шляхів мінімізації їх наслідків;
- аналіз сучасного стану фінансової системи України;
- розгляд динаміки розвитку показників фінансової системи України в умовах війни;
- дослідження впливу макроекономічних факторів на стабільність фінансової системи України;

- оцінка і надання рекомендацій шляхів покращення для фінансової системи України.

Об'єкт дослідження є фінансова система України, її учасники, та показники їх діяльності.

Предметом дослідження є вплив макроекономічних показників на стан фінансової системи України в період війни.

Методологічною базою дослідження є наукові статті, міжнародні дослідження, статистичні дані та матеріали Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України.

В дипломній роботі були використані наступні методи дослідження: спостереження, порівняння - встановлення відмінностей між даними, аналіз показників, розрахунок, логічний метод, метод експертних передбачень і оцінок.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить в собі 30 рисунків, і 4 таблиці. Обсяг роботи становить 71 сторінка.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

1.1 Сутність фінансової стабільності та її складові

Світова економічна система у своїй історії постійно перебувала в динаміці. Економічна ситуація змінювалась як в кожній окремій країні індивідуально, з огляду на політико-економіко-соціальні явища в ній, так і в цілому у світі, з огляду на високий рівень загальної інтеграції економічних та фінансових систем і підсистем та, загалом, глобалізації. Кожна економіка переживає різні етапи, що називають циклами, які змінюють одне одного з огляду на ринок, та дії економічних суб'єктів. Загалом, фінансова стабільність – це поняття, яке підпадає під питання з огляду на динамічність і циклічність економік світу, проте, з іншого боку, необхідність її формування та підтримування в фінансовій системі об'єктивно зрозуміла, адже вона є запорукою розвитку економіки.

Існують різні визначення фінансової стабільності, як терміну, одне з яких трактує Банк Кореї наступним чином: «Фінансова стабільність – це стан, за якого фінансова система може безперервно сприяти реальній економічній діяльності та здатна усувати фінансові дисбаланси, що виникають внаслідок шоків». [1]

Враховуючи актуальність аспекту фінансової стабільності для вчених економічної науки, яка впливає із її суті, різні науковці з України та світу досліджували цю тему. До них входять наступні іноземні науковці: Г. Дж. Шиназі, Е. Кроккет, Дж. Чант, Т. Падо-Шіюпа. Серед вітчизняних вчених, що вивчали аспект стабільності фінансової системи входять: Самко Н. Г., Я. В. Белінська, В. П. Биховченко, Кузьмич, О. О.

Науковці досліджують тему стабільності фінансових системи з різними підходами, які грубо класифікуючи можна поділити на два основних вектори розгляду поняття: прямий, на непрямий. [2]

Прямий підхід вивчення стабільності фінансової системи також називається функціональним, адже він розглядає підсистеми, функції, індикатори, які містить фінансова система для підтримки своєї стабільності.

Наприклад, Г. Дж. Шиназі вважав, що умовою для стабільної фінансової системи є обов'язковість виконання переліку факторів, таких, як спроможність правильно оцінити і управляти ризиками, ефективний розподіл економічних ресурсів та мінімізувати наслідки шоку. [2, 3]

Непрямий підхід полягає в тому, щоб розглядати фінансову стабільність як відсутність нестабільності, впливаючих факторів на систему.

Один з вчених, який досліджував питання стабільності фінансової системи за непрямим методом був британський економіст та фінансист ХХ-ХХІ століть – Ендрю Кроккет. Науковець трактував, що фінансова система повинна бути здатна зменшувати ризики, і при цьому підкреслював важливість динамічності фінансової системи. Для підтримки фінансової стабільності необхідні з одного боку наявність системного та ефективного контролю і регулювання з боку держави в обличчі її представників, таких, як національні банки, а з іншого боку, відповідної політики своєї діяльності від фінансових установ та інвесторів. І зрештою, Кроккет акцентував увагу на необхідності не тільки регулювати кризовий стан, але і перш за все реагувати на нього до його появи використовуючи макроекономічні і фінансові дослідження для ефективного попередження кризи. [4]

Сприяння максимальній ефективності політики стабілізації фінансових систем займаються в тому числі вищі монетарні органи держав. Однією з функцій національних банків є підтримка ефективної діяльності фінансової системи, передбачення шоків, дії спрямовані на стабілізацію екосистему банків та фінансових установ, до переліку яких вони і входять.

Наприклад, Банк Англії – вищий монетарний орган Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії трактує стабільну фінансову систему як ту, яка в спромозі надавати важливі послуги домогосподарствам і підприємствам як у сприятливих, так і в погані часи. В політиці нацбанку

Великої Британії створені підрозділи, що визначають, контролюють та вживають заходів для усунення або зменшення системних ризиків для фінансової системи Великобританії.

Управління пруденційного регулювання, яке контролює близько 1500 окремих фінансових установ, включаючи банки та страхові компанії.

Наприклад, Банк Англії – вищий монетарний орган Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії трактує стабільну фінансову систему як ту, яка в спромозі надавати важливі послуги домогосподарствам і підприємствам як у сприятливі, так і в погані часи. В політиці нацбанку Великої Британії створені підрозділи, що займаються:

- наглядом за інфраструктурою фінансового ринку (FMI), яка є важливою частиною фінансової системи Великобританії та економіки в цілому;
- визначенням, контролем та імплементацією заходів для усунення або зменшення системних ризиків для фінансової системи;
- розробкою стратегії підтримки фінансової стабільності на три роки. [5]

Як і закордонні нацбанки мають одну з основних функцій – впровадження системи підтримки сектора, так і Національний Банк України також в свої цілі включає підтримку стабільності фінансового сегменту країни, адже є монетарним органом України. НБУ публікує звіти та статистику про фінансову стабільність країни щороку, а також інтегрує наступні методи для її підтримки у фінансовій галузі:

- займає роль кредитора останньої інстанції в якості підтримки банківських установ;
- займається розробкою та інтеграцією макропруденційної політики, тобто системою заходів, що мають за мету зниження рівня ризиків фінансової системи, таких як дестабілізація ринків, банкрутства банків, тощо;
- контроль та регулювання діяльності банків, їх підтримка, особливо найбільш стратегічно важливих;

- впровадження політики запобігання економічним кризам в країні та ліквідації їхніх руйнівних наслідків. [6]

Враховуючи динамічність економічних та фінансових систем варто розглянути як саме влаштована структура змін економіки в контексті кризових явищ. Як і більшість економічних явищ, фінансові системи, мають ознаку перебувати у циклах. Це означає, що у фінансових системах можуть наступати періоди підйому та спаду, які взаємодіють між собою та можуть створювати складні динамічні ефекти. Одними з головних причин циклічної природи фінансових систем є взаємодія між фінансового сектору з макроекономічним, політичним, соціальним середовищами, яка може бути досить складною та багатофакторною.

Одним з можливих наслідків циклічної природи фінансових систем є кризи. Кризи в фінансовій системі можуть бути спричинені різними причинами, включаючи банкрутство банків, падіння фінансових ринків, зростання невиплати кредитів та інші подібні фактори. Кризи можуть мати серйозний негативний вплив на економіку в цілому, викликаючи зменшення виробництва, зростання безробіття та інфляції, зниження довіри до фінансових установ та інші негативні наслідки.

Економічні цикли – повторювальні періоди в економіці країни, або групи країн, що змінюють одне одного під впливом фінансових, макроекономічних, а іноді і геополітичних факторів. Розгляд економічної динаміки під призмою циклів прийшов до вчених-економістів завдяки тому, що економіки країн в своїй історії часто повторювали досвід одне одної в аспекті росту та занепаду, зменшенню та збільшенню їх темпу. Таким чином, науковці прийшли до теорії того, що економічна циклічність доволі універсальна ідея для усіх країн, адже вона є характерною для складної та багатофакторної економічної системи, в якій перебуває світ.

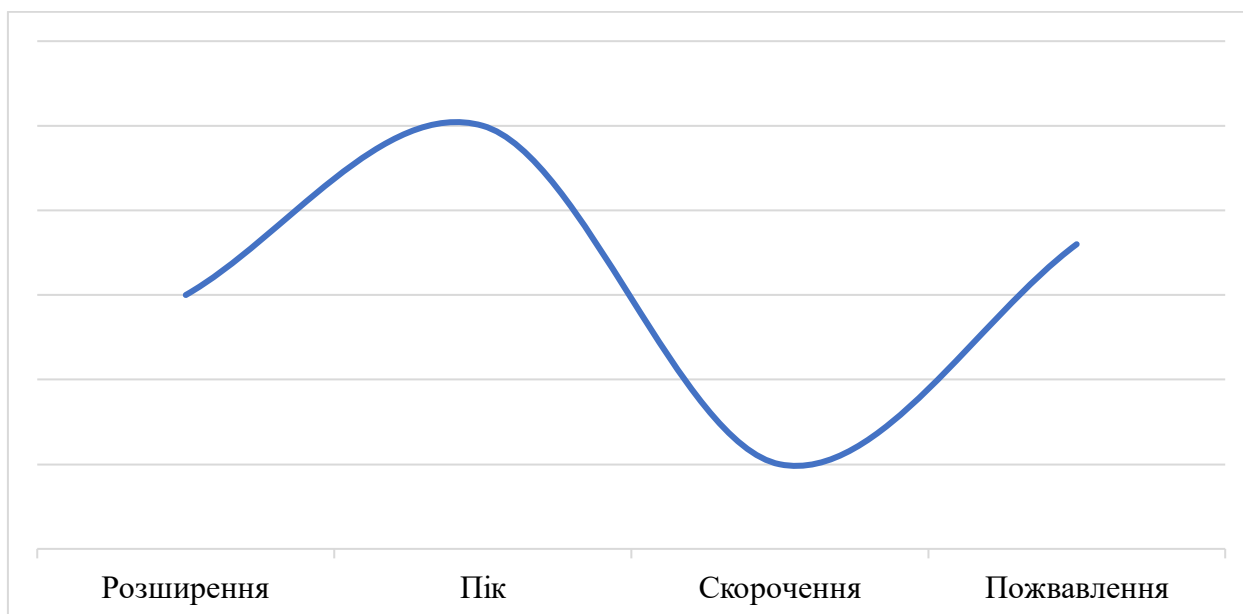

Рисунок 1.1 – Циклічність фінансової системи

Джерело: створено автором на основі джерела [7]

Фаза 1: Розширення. Перший етап представляє собі ріст економічних показників. На рівні фінансових систем він характеризується низькими процентними ставками, що сприяють росту кредитування та позик серед домогосподарств та бізнесу. Ріст попиту на товари та послуги пояснює ріст виробництва, що в свій час підштовхує загальну зайнятість. Помітний ріст внутрішньої та зовнішньої торгівлі, збільшуються інвестиції, курс акцій підіймається, зростає ВВП країни. Така загальна активізація фінансової сфери та економіки загалом сприяє переходу цього ринку в наступний етап.

Фаза 2: Пік. Основною характеристикою другого етапу є те, що економіка досягає найвищих темпів зростання. Мінус, який може спричинитись піком - це інфляція. Через збільшення підприємств на ринку, а також ростом якості життя, ринок праці може потребувати вищих зарплат, а компанії більших інвестицій, що в цілому збільшує ціну на товари і послуги. Часто, суб'єкти економічної діяльності на стадії піку та розширення вважають що наступив сприятливий час, тож вони активно беруть кредити для інвестування в себе, в бізнес, адже не бачуть наявних економічних загроз. Ці

події спричинюють певне "перегрівання" економіки і напруження, яке у фінансовому секторі називається "фінансовою бульбашкою".

Фаза 3: Скорочення. Враховуючи те що суб'єкти економіки починають вбачати ризиковість положення, а також ріст інфляції, на цьому етапі економіка переходить до спаду. Прибутки компаній та витрати споживачів, особливо на предмети розкоші, починають падати. Вартість акцій знижується, оскільки інвестори переміщують свої інвестиції в менш ризиковані активи. Відповідно починається спад ВВП через зменшення видатків, а виробництво сповільнюється відповідно до падіння попиту, деякий бізнес закривається. В такі етапи стійкішим є великий бізнес з достатнім капіталом, аби пережити нестабільне фінансове положення.

Фаза 4: Відновлення. Етап настає, коли економіка досягла найнижчого рівня та починає новий цикл. Готовність перейти до фази відновлення підкріплюється політичними діями, що були прийняті під час попередньої фаз. Відбувається ріст бізнесової жияльність, ціни на акції та інвестиції зростають. Виробництво стимулюється збільшенням рівня попиту споживачів, що в результаті спонукає ріст зайнятості та ВВП. На даному етапі економіка готується перейти до фази нового піку. [7]

Причини нестабільності фінансових систем бувають різні, і як описано раніше, фінансова система діє всередині економічної системи, а також взаємодіє з іншими. Очікувано, вони також можуть впливати одне на одну і породжувати дисбаланси що впливатимуть на стабільність в них.

Фінансова система взаємодіє з різними системами, включаючи:

- економічну;
- політичну;
- правову;
- соціальну;
- міжнародну фінансову систему.

Взаємодія, головним чином полягає у розподілі коштів та їх еквівалентів у всіх цих сферах. Фінансова система має вплив на загальну економічну

завдяки інтеграції кредитів та інвестицій для розширення бізнесу, фізичних осіб, що в свою чергу сприяє росту економіки. Вплив фінансової системи на економічну та соціальну системи також відчутний в аспекті інфляційних процесів, зайнятості та безробіття.

Також існує і зворотній вплив, адже торговельні дисбаланси, економічні шоки, політичні зміни мають своє відображення на фінансах і фінансових установах країни. Політичний устрій прямо впливає на відкритість фінансових ринків, а такі макрополітичні явища, як війна несуть широкий вплив, як на економіку вцілому, так і на фінансову систему. Різні події можуть спричинити як ріст, так і спадок кредитної активності і доступності інших різних фінансових послуг, що впливає на стабільність фінансової системи. Таким чином, фінансова система країни є взаємозалежною з іншими і є важливою частиною усього життя держави.

Фінансова система включає в себе різні інституції, ринки та інструменти, які об'єднані характеристикою здатності обмінювати фінансові ресурси. До фінансової системи входять:

- банки;
- інвестиційні компанії;
- регулятори (центральні банки);
- страхові компанії;
- фондові біржі;
- інші фінансові ринки (ринки облігацій, валютні ринки, тощо);
- пенсійні фонди.

Фінансова система включає в себе фінансову інфраструктуру, тобто платіжні системи, системи розрахунків, та інші об'єкти фінансово-технічної інфраструктури, покликані організувати процес взаємообміну грошей між суб'єктами системи.

Іноді в склад фінансової системи включають аудиторські компанії, проте це не є точним за їхньою суттю. Фінансові інституції – це ті органи, які займаються обміном, перерозподілом фінансових потоків і роблять свою

виручку на цьому. Аудитори, в свою чергу, організовують контроль на забезпечення правильності складання фінансових звітів компаній, що підтверджують своїм висновком. Таким чином, вони не розподіляють фінанси між суб'єктами, а надають свої послуги, що робить їх економічними компаніями, а не фінансовими. При цьому, аудитори тісно пов'язані з фінансовими інституціями, надаючи їм свої послуги, адже згідно до законодавств країн, фінансові органи повинні проходити аудит і публікувати фінансові звіти з аудиторськими висновками, що зроблено для забезпечення контролю за тими суб'єктами економіки, що зберігають гроші громадян в структурі своїх фінансів. Аудиторські компанії можуть бути фінансовими, якщо вони в своїх структурах мають відділи що займаються наданням фінансових послуг, адже вони часто мають широкий спектр економічних послуг, включаючи фінансовий консалтинг, та інші.

Також ломбарди вважаються фінансовими компаніями, враховуючи те, що вони надають кредити, що забезпечуються золотом та іншим, так званим, рухомим майном. Ломбардні компанії надають позики під заставу, а отже до їх спектру мають бути включені управління ризиками та фінансами. Таким чином, зберігаючи в своїй структурі фінанси громадян держави, займаючись забезпеченням обміну фінансових ресурсів, ломбарди можуть вважатись членами фінансової системи, не зважаючи на те, що попит на їх послуги падає, і часто замінюється більш сучасними формами фінансових ринків.

Фінансова система, як і будь яка інша галузь, організовується за допомогою ринкового формату. В той час як на ринках товарів відбувається продаж товарів, на ринках послуг – збут послуг, так на фінансових ринках здійснюється обмін грошима та іншими фінансовими ресурсами. Ринки включають в себе позичальників, кредиторів та інвесторів, які в залежності від виду фінансового ринку надають позики, кредити та інші фінансові операції. Тобто, замість послуг, на ринках послуг, на фінансових ринках, товаром виступають різні форми грошей:

- поточні гроші (готівка);

- вимоги щодо майбутніх грошей (кредит);
- вимоги щодо майбутнього потенційного доходу (акціонерний капітал);
- похідні інструменти:
 - товарні ф'ючерси;
 - валютні ф'ючерси;
 - опціони на акції;
 - кредитні застави;
 - опціони на індекси акцій;
 - тощо. [8]

Фінансова система країни є невід'ємною частиною загальної економічної системи, що забезпечує рух грошей в обороті держави. Важливість ефективності фінансової системи є беззаперечною, та, багато в чому є запорукою економічного росту країни, з чого випливає необхідність підтримки умов для розвитку фінансової системи. Саме через це уряди та монетарні органи країн фокусуються на розробці стратегії розвитку фінансових систем своїх країн та підтримки їхньої стабільності. Баланс між державним втручанням в функціонування ринку фінансів та економічною свободою фінансових органів відрізняється між країнами, адже вони інтегрують різні заходи з метою забезпечення розвитку. Наступні методи застосовують уряди та центральні банки країн для регулювання фінансових систем:

1. Процентні ставки центральних банків. Встановлення процентних ставок – одна з головних функцій центробанків, якими вони регулюють діяльність банківського сектора. Ця ставка встановлюється монетарним органом для комерційних банків, що беруть позики у центробанку. Зміни процентної ставки впливають на банківську діяльність по-різному, адже це змінює фінансову структуру банку. Підвищення процентної ставки збільшує розмір депозитів, адже збільшується розмір доходів від депозитів. В той же час це зменшує попит на кредити, які

стають дорожчими в ході того, що банки намагаються перекрити збільшені витрати на позики центробанку завдяки вищим відсоткам на кредити. З іншого боку, банки можуть зменшувати розмір позичань від центробанку при рості процентних ставок для того, щоб підтримувати прибутковість, що призводить до зменшення ліквідності банку. Зниження рівня процентної ставки має зворотній вплив на банки: збільшення ліквідності, зменшення попиту на депозити і збільшення попиту на кредити. Таким чином, процентні ставки мають безпосередній вплив на обсяг позикових коштів у банківському секторі. Ці позикові кошти, з іншого боку, мають прямий вплив на формування капіталу та бізнес-процеси банку, особливо тих банків, які мають високу частку позикових грошей в структурі капіталу.

2. Резервні вимоги. Суть інструменту центробанку для впливу на комерційні банки полягає у тому, що монетарний орган встановлює вимоги по обмеженню кількості грошей, які банк може позичати та віддавати в економіці. На сьогодні існує концепція банківського обслуговування часткового резервування, в ході якої банки повинні зберігати частину свого резерву в центробанку, перш ніж видавати решту грошей. Таким чином, лобювання резервних вимог впливає на обсяг послуг, які банки мають в змозі надавати своїм споживачам.
3. Емісія грошей. Нацбанк володіє монопольним правом на випуск грошової маси в економіку країни. Цей процес впливає на інфляційні процеси, адже збільшення кількості грошових одиниць в обороті без збільшення реальної вартості товарів і послуг спричинює знецінення валюти. Надмірна емісія грошей та високі темпи інфляції спричиняють ріст ризиків пов'язаних з інфляцією, знижують ліквідність в банках.
4. Фіскальна політика. Фіскальна політика є також одним з методів регулювання державою не тільки фінансового сектору, а й загалом, економіки. Збільшення податкового тягаря на бізнес зменшує можливості бізнесу на реінвестування прибутків, а зменшення рівня

податків, дозволяє банку більше використовувати власних коштів на користь розвитку і, з іншого боку, зменшує надходження грошей до держави. Збільшення державних витрат стимулює ріст кредитів, проте, збільшення витрат без збільшення податкових, чи інших надходжень до бюджету країни призводить до дефіциту грошей в бюджеті і збільшує державний борг. Ріст боргу у великих масштабах ставить фінансовий сектор країни під ризик дефолту.

5. Страхування вкладів. Держава несе відповідальність за стабілізацію умов діяльності ринку банківської системи, що впливає прямо на забезпечення в ній стабільності. Найбільш загальнозживаний метод для цього - це страхування депозитів. Уряди гарантують збереження коштів вкладників до певної суми. Цей крок сприяє розвитку ринку депозитів у банків, адже є певною гарантією, що породжує попит.
6. Регуляторна роль. Національні банки є основними банками кожної країни і виконують регуляторну функцію, яка полягає у контролі, нагляді та вживанні певних дій по відношенню до банків задля підтримки їхньої діяльності. Цей аспект може мати значний вплив на банківський сектор, адже встановлення вимог до капіталу стимулює банки нарощувати капітал або залучати додаткові кошти. Регулювання діяльності банків з одного боку може зменшити їх ризики, проте з іншого боку, надто сильний контроль з боку регулятора може не давати можливість банкам здійснювати свою діяльність найбільш ефективним методом, що призведе до зменшення прибутків. [9]

Отже, схильність фінансової системи до нестабільності є для неї важливим аспектом, адже вона є невід'ємною частиною загальної економічної системи, яка в свою чергу має схильність до динамічних змін та циклічності. Враховуючи масштаби системи і те, наскільки багато елементів вона включає, важливим є акцентування уваги на стабільності кожної частини фінансового сектору.

1.2 Вплив війни на фінансову систему країни.

Як зазначено в минулому підрозділі, суб'єкти фінансової системи є частиною економіки держави і піддаються впливу різних факторів середовища, в якому функціонують. З поміж соціальних та макроекономічних, політичні чинники також несуть високий вплив на ситуацію в фінансовій системі. Війна є одним з найбільших проявів політичних шоків, які несуть вплив на більшість аспектів життя держави, відповідно до розміру та характеру самої війни.

Варто вказати, що не тільки війни в державі впливають на ситуацію в фінансовій системі держави, а й нестабільність в сусідніх країнах також спричинює дисбаланси в самій країні. Це пов'язано з тим, що суб'єкти економіки відчують ризик нестабільності, через який вони виходять з економіки, зменшують свою присутність, скорочують інвестиції, тощо. В цьому аспекті відіграє значну роль широка інтеграція фінансових систем світу між собою та взаємопов'язаність, адже більша частина світу на сьогодні є відкритою ринковою формою економіки. Таким чином, фінансові системи країн-партнерів відчують шоки одне одного, а також відчують зрушення через інші сектори економіки, які постраждали від війни і пов'язані з фінансовою системою.

Власне, сама фінансова система також є вразливою до політичних зрушень, особливо таких, як війна, які несуть на неї вплив, що проявляється у виявленні наслідків цього впливу. Наслідками впливу війни на фінансову систему є:

1. Зростання частки непрацюючих кредитів. Для банківської системи кредити є одним з найголовніших традиційних джерел доходу. Під час війни росте невизначеність в системі, тож кредитування в тому числі є нестабільним. По-перше, зменшується попит на кредити, які

зазвичай беруться в стабільний час, коли є впевненість у можливості його повернути, яку стирає невизначеність на фоні війни. По-друге активні кредити часто стають під сумнів, адже позичальники втрачають власні фінанси і іноді стають не в змозі повернути кредит. Таким чином банк губить свої фінанси. [10]

2. Зниження інвестиційного клімату. Безумовно, війна сприяє швидкому росту нестабільності та невизначеності в економічній системі, що знижує рівень довіри інвесторів. Військові конфлікти призводять до зниження рівня безпеки та стабільності, що може зробити інвесторів більш обережними і збереження капіталу більш пріоритетним, ніж його розміщення в нових проєктах. Ризики втрати фінансів спонукають інвесторів забирати свій капітал з ризикових секторів, продавати свої долі, або не входити на ринок. Питання погіршення інвестиційного клімату стосується не тільки фінансового сектору, а й загалом економіки країни, які на сьогодні є широко інтегровані між собою і постійно залучають іноземні інвестиції, проте, для фінансового сектору зниження інвестування є вкрай актуальним, адже це є невід'ємною частиною цього роду бізнесу.
3. Фізичні ризики, пов'язані з війною. Як і в будь-якому секторі економіки, фізична присутність на території де ведеться війна і провадження там бізнес функцій унеможлиблюється через фізичну загрозу. Також через загрозу війни відбувається активна міграція людей, як працівників, так і споживачів за межі країни. Компанії та банки на сьогоднішній день намагаються невілювати цей ризик шляхом переходу на онлайн-банкінг та інших діджиталізованих систем, проте вони не завжди замінюють класичні структури. До того ж війна включає в себе багато факторів, не тільки дії на фронті, тож кібератаки є загрозою для таких рішень.
4. Зниження прибутковості, або ріст витрат над доходами. Загалом ця проблема є актуальною для більшості галузей економіки в часи війни,

проте фінансові послуги мають в цьому свою окрему актуальність. Під час криз попит падає нерівномірно, адже на товари і послуги високої необхідності він зберігається на високому рівні, а на продукти розкоші він є нижчим. Кредити, депозити, вкладання в фонди, інвестиції не входять до послуг розкоші, проте вони не мають характеристики обов'язковості, як товари харчування, наприклад. Таким чином, громадяни країни, в якій проходить війна знижують свій інтерес до товарів та послуг, що не є вкрай необхідними в даних умовах, а отже спад попиту на фінансові послуги є частим явищем для економік під час війни. З іншого боку, ріст ризиків є актуальним явищем в такі часи, тому певна частина споживачів відчуває необхідність в страхуванні майна, здоров'я, чи життя, що породжує попит на послуги страхування, які відносяться до фінансових.

5. Недешево рефінансування центральних банків. Залежність банків від рефінансування нацбанку може виникати, коли банки не мають достатньо власних ресурсів для забезпечення ліквідності та мають потребу в зовнішньому додатковому фінансуванні. Така ситуація є актуальною в етап війни, коли прибутки падають. У такому випадку банки можуть звертатись до нацбанку з проханням про рефінансування, тобто отримання кредиту під заставу цінних паперів або інших активів. [10]
6. Зміна систем. Фінансова система тісно корелює з наявністю відкритого демократичного ринку капіталістичного зразку, де працюють попит та пропозиція, конкуренція та інститути ринкової економіки. Війни між країнами зазвичай є війнами між двома політико-економічними концептами. Наприклад холодна війна була протистоянням планової та капіталістичної економік. Тобто, поширення ідей політичних систем змінює за собою і економічні моделі на території в реальному часі. Фінансові системи піддаватимуться значним структурним змінам, якщо будуть

функціонувати на території з економікою більш закритого типу, де неможлива вільна конкуренція та інші умови, які необхідні для процвітання фінансового сектору.

Фінансова стабільність є суспільним благом, яке базується на довірі до глобальної системи безпеки. На рівні свого означення домогосподарства та підприємства мають характеристику до виходу з будь-якої організації, чи юрисдикції, яка вважається вразливою до різного роду атак. Фінанси підтримують реальну економічну діяльність. Це дозволяє як споживачам, так і бізнесу, спрямовувати заощадження туди, де вигоди є найбільшими, і розподіляти ризики таким чином, щоб їх наслідки мінімізувати. Для цього потрібна складна сформована інфраструктура, заснована на інституціях і ринках, а також загальноприйняті правила побудови довіри. Добре функціонуюча фінансова система має вирішальне значення для підтримки світової торгівлі та інвестицій. Однак фінансова система є крихкою саме тому, що вона має багато ефектів: жодна юрисдикція не може забезпечити всі переваги, тому жоден об'єкт економічної діяльності не має стимулу робити дорогі та не вигідні інвестиції, необхідні для її захисту.

Порушуючи міжнародні юридичні норми, військова агресія, подібна до російської, може викликати негайну втрату довіри до фінансових інструментів, ринків та інституцій. В ситуації проблеми з окремим учасником фінансової системи, банком, чи страховою компанією, наприклад, збиток можливо стримати і не розповсюдити кризові явища на усю систему. Проте, в ситуації війни, коли загроза поширюється на країну чи регіон світу, великі частини фінансової системи можуть стати жертвою втрати довіри. [11]

Війна також може призвести до зниження валютного курсу країни, оскільки зменшується обсяг інвестицій та збільшується імпорт товарів в порівнянні з експорту, через неможливість вироблення товарів та послуг на

довоєнному рівні в самій країні. Це може призвести до падіння національної валюти і збільшення інфляції.

Війна в одній країні породжує нестабільність в багатьох країнах одночасно через їх пов'язаність між собою. Таким чином, в Першій світовій війні Нью-Йоркська біржа припинила свою діяльність на більш ніж 4 місяці у 1914 році, коли почалась війна, не зважаючи на те, що Сполучені Штати Америки вступили у конфлікт тільки у 1917 році. Цей випадок репрезентує взаємопов'язаність фінансових систем між собою в глобальну фінансову систему світу, в якій зрушення однієї мікросистеми породжують зрушення в інших. [11]

В політичній системі країни використовують економічні важелі впливу одна на одну, одним з яких є санкції. Тож, країна-агресор може підпасти під санкції фінансової системи, як це відбулось з відключенням від глобальної фінансової системи SWIFT російській федерації за повномасштабне вторгнення в Україну починаючи з 24 лютого 2022 року. Ще одним фактором впливу є торговельне ембарго, яке є обмеженням у торгівлі певними товарами та послугами між двома, або більшою кількістю країн. Такі обмеження викликають інфляційні процеси, до яких вразлива фінансова система.

Отже, війна може призвести до значних економічних труднощів, які вплинуть на фінансову систему країни. Це може призвести до зменшення прибутків банків, інвестиційних та страхових компаній, зростання кількості непрацюючих кредитів та зниження курсу національної валюти. Тому війна є серйозним викликом для фінансової системи країни та вимагає належної уваги та заходів для її захисту.

1.3 Аспекти управління ризиками в фінансовій системі під час війни.

Війна породжує економічну кризу в країні, в якій відбувається, адже впливає на економічні процеси. Зрушення, які відбуваються в ході військових дій можуть бути як контрольовані, так і ні, проте інституції, що діють в країні прагнуть якомога краще та швидше змінити свої принципи та вжити дій для стабілізації ситуації. Головна загроза для фінансової системи під час війни – є ризики, що виникають через різні, в тому числі, економічні наслідки війни.

Мінімізація ризиків фінансової системи під час війни та встановлення якомога стабільнішого середовища – запорука успіху економіки, що воює. Безумовно, відсутність війни є більш сприятливою умовою для процвітання фінансової і інших систем, проте, не завжди війни уникаються. Захист фінансової системи від ризиків призведе до оптимального функціонування банківського ринку, надання кредитів, інвестування, надання страхових послуг, та інших дій, що забезпечують кровообіг грошей в систему країни. В свою чергу це є вкрай актуально для країни, що воює, адже без сильної та стійкої економіки держава не в змозі захищати себе довгий час та вести війну. Таким чином ефективне управління ризиками з метою стабілізації фінансової системи в умовах війни є довготривалою запорукою успіху країни в ній.

Національні банки на загальному економічному рівні впроваджують макропруденційну політику, сутність якої полягає в організації заходів, лімітів, установ, правил на макрорівні для фінансового сектору з метою підтримки у ньому балансу, стабільності та зменшенні залежності від ризиків. Таким чином, при імplementації макропруденційної політики обирається ризик, вплив якого необхідно зменшити, після чого обирається інструмент, коригування якого має вплинути на ризик, запроваджується нове правило і оцінюється результат. До інструментів макропруденційної політики можуть належати ліміти ліквідності, вимоги до капіталу, стрес-тестування. [6]

Банківський сектор за своїми обсягами є найбільшою частиною фінансової системи більшості країн світу, тож необхідно розглянути ризики, що можуть бути наявними для нього:

1. Вирішення кредитного ризику. Найбільшим ризиком для банків є кредитний ризик, актуальність якого з приходом війни зростає через невизначеність на її фоні, адже позичальники можуть не виконати договірних обов'язків, що прописуються в кредитному договорі через зміни, що відбулись через воєнні обставини. Основним є невиконання позичальниками основної суми або відсотків за кредитом. Кредити є одним з основних джерел доходів банку, тому покриття цього ризику є вкрай важливим в умовах війни. Для мінімізації цього ризику банки використовують такі інструменти, як контроль та моніторинг за кредитним ринком та кредитною історією споживачів. Проте, в умовах війни, коли кредитний договір був підписаний до початку нестабільності це є фактично неможливим. Тому банки можуть встановлювати кредитні ліміти, укладати додаткові угоди, що змінюють умови, а також страхувати кредити. Проте найголовніше правило будь-якого фінансового портфелю, в тому числі і кредитного – є його диверсифікація.
2. Операційний ризик, що є ризиком втрати фінансів внаслідок помилок, перебоїв або збитків, спричинених системами чи процесами. В контексті сучасної війни можуть активізуватись кібератаки. У такій ситуації банки втрачають капітал і довіру клієнтів. Погіршення репутації банку може ускладнити залучення депозитів або бізнес у майбутньому. Заходи з імплементації кібербезпеки на сьогодні є вкрай актуальними для компаній, що займаються фінансами, адже зберігання грошей вкладників потребує надійності. Тому важливим є формування окремих відділів

що займаються безпекою та моніторингом, розробкою заходів з розширення захищеності даних та фінансів.

3. Ризик ліквідності стосується здатності банку отримати доступ до грошових коштів для виконання своїх зобов'язань з фінансування. Зобов'язання включають надання клієнтам можливості знімати депозити. Неспроможність своєчасно надати готівку клієнтам призводить до проблем наростаючого характеру. У випадку, якщо банк затримує видачу готівки кільком клієнтам на один день, інші вкладники можуть втратити довіру до банку і спробувати забрати свої депозити, що в свою чергу, ще більше зменшує здатність банку надавати кошти, що призводить до втрати банком своїх існуючих і потенційних клієнтів. Причини, через які банки стикаються з проблемами ліквідності, включають надмірну залежність від короткострокових джерел фінансування, неефективність ведення внутрішніх фінансів, які сконцентровані на неліквідних активах, та зниження довіри клієнтів до банку. Існують правила для пом'якшення проблем з ліквідністю. Вони включають вимогу до банків мати достатній обсяг ліквідних активів, щоб вижити протягом певного періоду часу без припливу зовнішнього капіталу. Національні банки встановлюють ліміти для ліквідності в тому числі, що дозволяє ефективно провадити макропруденційну політику по вирішенню ризику. [12]

Ліквідацією наслідків шоків на фінансовий сектор економіки займаються як на мікро-, так і на макрорівні. Вживанням заходів для підтримки стабільності окремої установи – банку, страхової, чи інвестиційної компанії займаються спеціалісти, що в ній працюють. В свою чергу, національні банки займаються забезпеченням фінансової стабільності на макрорівні, тобто на рівні фінансової системи країни. В аспекті сучасних випадків реагування нацбанку на нестабільність фінансової системи через

війну, яскравим прикладом виступає Національний банк України, який вжив заходів у виклик на повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну з 24 лютого 2022 року.

В перший день повномасштабної війни НБУ зафіксував обмінний курс долара США на рівні 29,25 гривень за долар. Фіксація курсу валюти допомогла стримати швидку стагнацію та зберегти економіку країни від дефолту та гіперінфляції. 21 липня 2022 року НБУ підняв фіксований курс за ціною 36,57 доларів США за гривню, що відповідатиме реальній ситуації у відношенню валют, адже долар зміцнився. Фіксація курсу дала змогу контролювати інфляційні процеси, а також, підтримувати умови діяльності фінансового сектору. [13, 14]

Підняття облікової ставки на 25% спричинило вплив на банки, за якого вони підвищили ставки за вкладками, тим самим спонукнули ріст заощаджень у гривні. Такі дії спрямовують банківський сектор до стабільності в умовах війни. Їся зростання дохідності облігацій внутрішньої державної позики. За оцінками експертів, стійкий ринковий попит на державні боргові цінні папери ще більше зменшить потребу в емісійному фінансуванні дефіциту бюджету.

За очікуваннями НБУ, банки втратять щонайменше 20% свого кредитного портфеля через кризу війни. Це пов'язане з тим, що попит на кредити росте, коли споживачі відчують високий рівень стабільності та ріст економіки, звідси і впевненість у тому, що позики можна буде повернути з легкістю. Проте, в ситуації війни, коли кредитування йде на спад, банки будуть використовувати свій капітал для покриття втрат від спаду власних кредитних портфелів. До початку повномасштабної війни в Україні капітал багатьох банків, зокрема великих, був значно вищим за лімітований мінімальний рівень, що давало змогу банкам розвиватись, та забезпечувало високий запас міцності та стабільності. Крім того, багато великих банків зможуть поповнити свій

капітал, підтримуючи операційну ефективність і генеруючи прибутки після закінчення війни. [14]

В умовах війни, території країни є частково, або повністю небезпечними для функціонування на них економічних систем. В контексті російсько-української війни, східні та південні території, які є окупованими, та прифронтові території відносяться до небезпечних. В той час, як інша частина держави (північ, захід та центр України) є частково небезпечними, через загрозу атак з повітря. Це викликає фізичний ризик для функціонування фінансових установ. Традиційні банки звикли до оффлайн формату обслуговування клієнтів, часто, до цього тяжіють і страхові компанії. Проте, на сьогодні велика частка бізнесу переходять на діджиталізовані системи з форматом віддаленої роботи. Такий формат мінімізує фізичний ризик та дозволяє не втрачати клієнтів. Українські послуги роблять кроки вперед до діджиталізованих, спрощених онлайн систем швидше, ніж багато європейських. Проте, ліквідація фізичного ризику сприяє актуальності уваги установ на вживання заходів для мінімізації вірогідності настання випадків кібербезпеки, а також усунення їх наслідків.

Отже, ефективне управління ризиками, що виникають через війни, та інші політичні шоки є ключем для підтримки стабільності в установах фінансового сектору. Сприяння життєздатності бізнесу, вживання заходів, що підвищують стійкість та довіру є ключовими для фінансових установ, адже вони займаються бізнес-процесами з обміну грошима, в яких споживачі потребують надійності та стабільності, попри усі виклики, які є у держави, бізнесу та домогосподарств.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз фінансової системи України

Фінансова система України, як і більшості інших економік світу представлена установами, інституціями та організаціями, які забезпечують торгові операції грошима та їх еквівалентами в часовому просторі. Керують і регулюють економічними процесами фінансового сектору Національний банк України (НБУ) – вищий монетарний орган держави та Міністерство Фінансів України. До складу системи входять банки, страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки фінансові компанії і лізингодавці, відповідно до структуризації НБУ.

Динаміка зміни присутності фінансових установ на ринку України за останній рік представлена наступним чином:

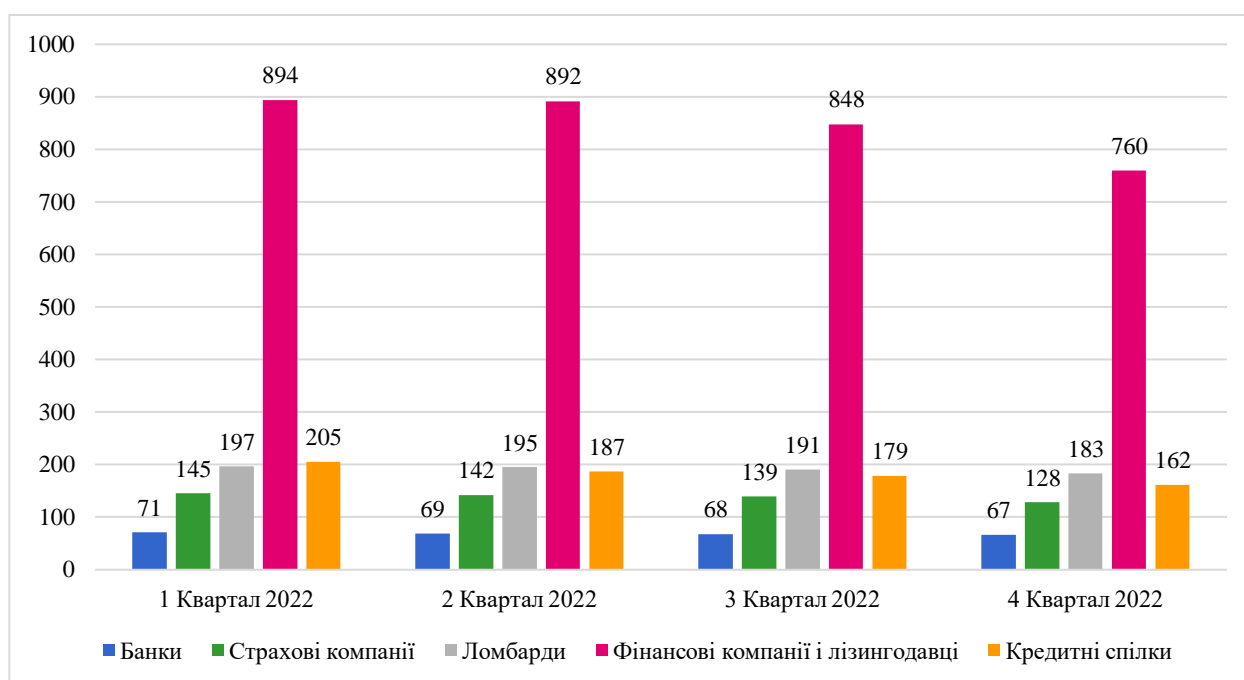

Рисунок 2.1 – Динаміка кількості зареєстрованих учасників фінансової системи у п'ятьох категоріях України за 2022 рік.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [15]

З огляду на рис. 2.1 можемо дійти до висновку, що за 2022 рік фінансова система України зменшилась на 212 учасники. Кожна з категорій зменшила обсяги присутності в ній компаній, особливо це помітно на ринку фінансових компаній і лізингодавців, кількість яких скоротилась на 134 одиниці, що є зменшенням на 15% від кількості компаній на початку року. Загалом, фінансова система України втратила 14% своїх учасників за 2022 рік. Дивлячись на графік на рис. 2.1, можна помилково вирішити, що фінансова система України головним чином представлена фінансовими компаніями та лізингодавцями, а банки відіграють в ній найменшу роль, проте, це є порівняння кількості учасників. Для розуміння структури складових фінансової системи, необхідно порівняти її учасників у грошовому вимірі, наприклад у загальній кількості активів по категоріям, які фактично репрезентують розмір установи на ринку, або розмір категорії системи.

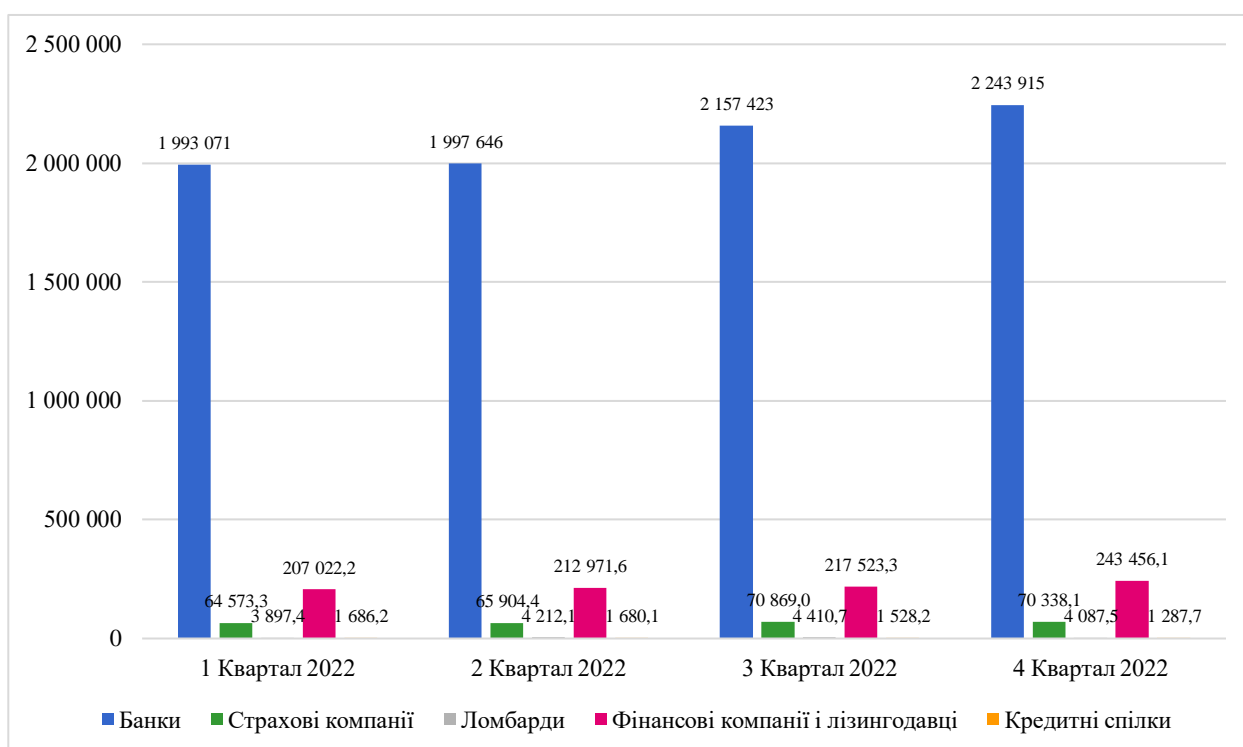

Рисунок 2.2 – Поквартальна динаміка загальної суми активів учасників фінансової системи України по категоріям за 2022 рік (в млн грн).

Джерело: розрахунки автора на основі даних [15]

З рис. 2.2 ми бачимо, що перш за все фінансова система України представлена банками, про що свідчить структура 4 кварталу 2022 року, в якій активи банку займають 87,5% від усіх активів фінансової системи. Друге місце посідають фінансові компанії та лізингодавці з показником у 9,5%, третє – страхові компанії, які зайняли 2,7% фінансового ринку України. Кредитні спілки і ломбарди зайняли менше половини відсотка ринку. Також, зі статистики НБУ, можна дійти до висновку, що більшість компаній фінансового сектору збільшують свої активи за 2022 рік, таким чином пристосувались до викликів війни. До таких компаній відносяться банки, фінансові компанії і лізингодавці та страхові компанії. Ломбарди та кредитні спілки втрачають розмір свої активів впродовж усього року. Загалом фінансовий сектор України збільшив свої активи на кінець 2022 року на 12,9% порівнюючи з першим кварталом, в абсолютному розмірі 292 834 млн грн.

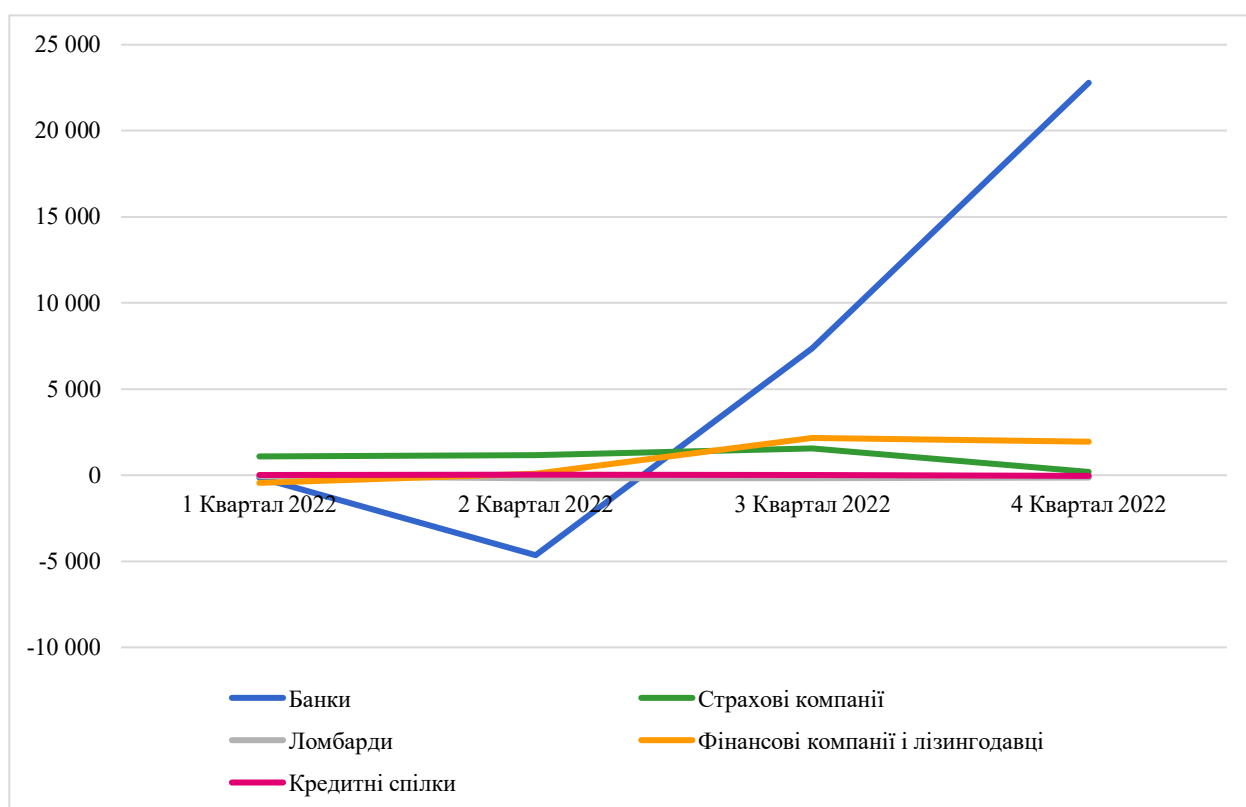

Рисунок 2.3 – Поквартальна динаміка прибутковості учасників фінансової системи України по категоріям за 2022 рік (в млн грн).

Джерело: розрахунки автора на основі даних [15]

Активи дають можливість зрозуміти розмір компаній та їх категорій в структурі української системи фінансових послуг. Для аналізу фінансової стабільності компаній сектору, який аналізується важливо розуміти прибутковість установ.

Як видно з рис. 2.3, банки зробили найбільший стрибок прибутковості за 2022 рік у третьому кварталі, попри те, що у другому кварталі мали найнижчі показники збитковості. Ривок банківського сектору у третьому кварталі у 12 017 млн грн став можливий завдяки ефективній політиці НБУ по сприянню стабільності умов діяльності банківського сектору, підняття облікової ставки на 25%, стримання інфляційних процесів, про що йдеться у розділі 1.3. А також важливу роль відіграло те, що в українській банківській системі наявна велика кількість банків з іноземним капіталом, що в ході війни дозволило залучати фінансові ресурси з західних материнських компаній у якості допомоги. Також стабілізації досягти змогли фінансові компанії і лізингодавці, які вийшли з мінусу у другому кварталі. В той час страхові компанії, кредитні спілки і ломбарди не спромоглись досягти стабілізаційних умов ведення своїх бізнес-процесів з метою отримання прибутку, а лізингодавці і кредитні спілки станом на 4 квартал перебувають у збитковості. Незважаючи на це, загалом фінансова система на кінець 2022 року демонструє прибутковий результат у розмірі 24 746 млн грн, в першу чергу завдяки банкам, прибутковість яких станом на 4 квартал 2022 року склала 22 789 млн грн, фінансових компаній і лізингодавців – 1 957 млн грн, а страхових компаній 188 млн грн.

Успіх фінансової системи сильно пов'язаний з макроекономічними і макрофінансовими процесами, які на неї несуть сильний вплив. Наприклад, обсяг інвестування буде залежати від інвестиційного клімату, а попит на кредити породжується в ситуації, коли в країні спостерігається ріст і стабільність. Неконтрольовані інфляційні процеси та знецінення валюти часто має сильне відображення на функціонуванні фінансового сектору.

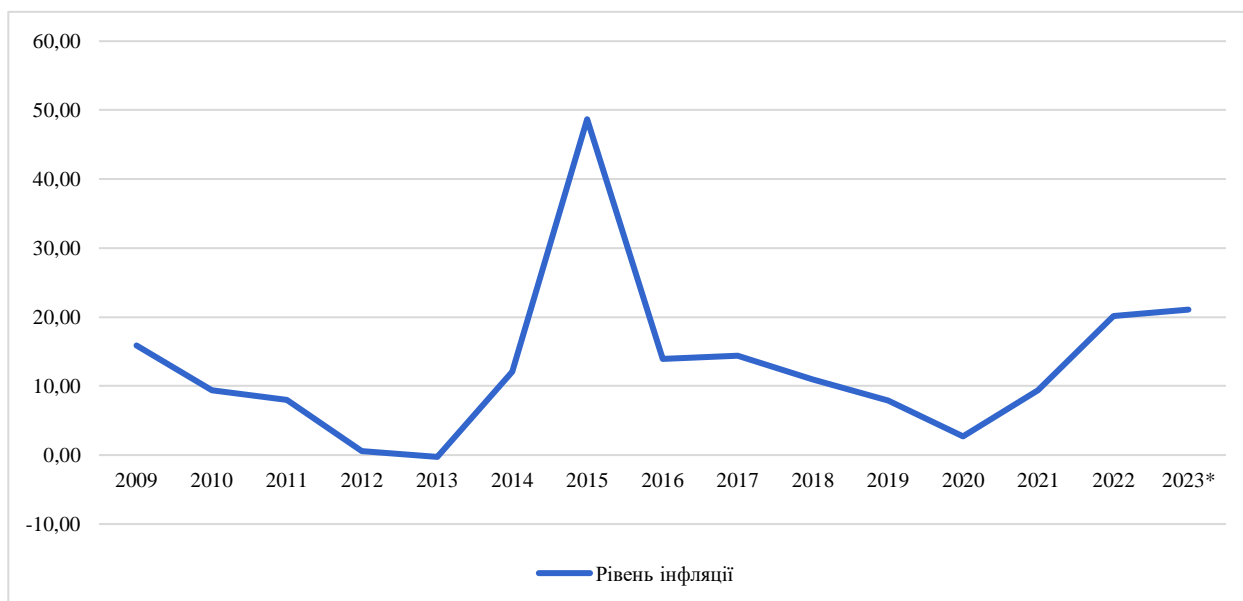

Рисунок 2.4 – Рівень інфляції в Україні 1998-квітень 2023 рр (у %).

Джерело: розрахунки автора на основі даних [16]

Інфляційні процеси в Україні сильно корелюють з макроекономічними та були помітні зміни, що було спричинені деякими факторами. Перш за все, політика НБУ, як регулятора грошової політики, вплинула на це. Зростаюча інфляція у 2014 році досягла рекордних темпів у 2015 році з показником в понад 40%. Запровадження жорсткої грошової політики та підвищення облікової ставки до 25% дозволили стабілізувати ситуацію, в якій інфляція станом на 2018-2020 роки не перевищила 10%.

Економічні кризові явища також мають високий вплив на інфляцію, що демонструє вплив фінансової кризи 2008 року, від якого економіка України оговтувалась наступні декілька років поступово понижуючи темпи інфляції. Криза пандемії також спричинила стрибок інфляції на більш ніж 15%. Кризові явища впливають на скорочення економічної активності, що в свою чергу спричинює ріст інфляції. [18]

Політична нестабільна ситуація, яка виражалась за вказаний період у Революції Гідності, Війні з росією з 2014 року та новим витком цієї війни у 2022 році також мали значний вплив на економічну систему країни, вводили дисбаланси, які мають своє відображення на графіку інфляції.

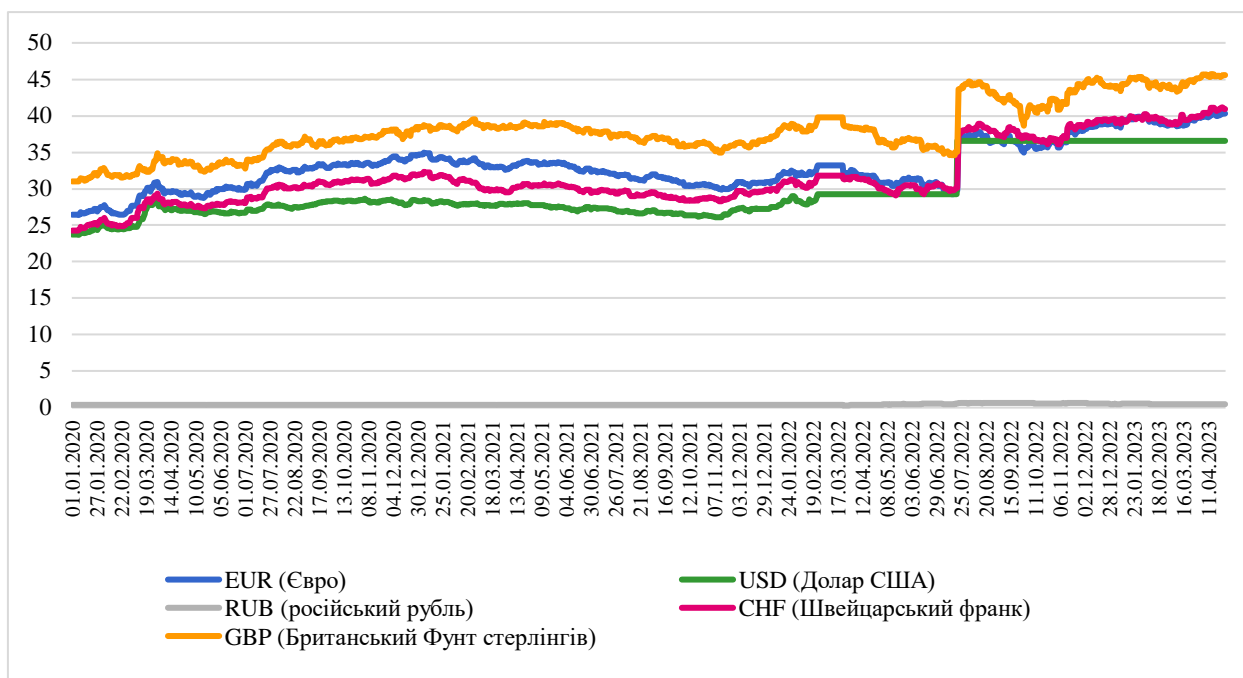

Рисунок 2.5 – Обмінний курс гривні по відношенню до валют, з якими найчастіше в Україні ведуться банківські операції у 2020-2023 рр.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [17]

Традиційно, в банківських та інших фінансових операціях в Україні з часів незалежності найчастіше функціонували наступні іноземні валюти: євро, долар США, швейцарський франк, російський рубль та британський фунт стерлінгів. Долар є світовою валютою, до якої мають підв'язку інші валюти, це пояснює його присутність в економіках більшості країн світу. Наявність євро в фінансовій системі України пояснюється як великим економічним партнерством України з країнами Єврозони (такими, як Німеччина, Італія, Угорщина, Литва), що виражається в першу чергу у міжнародній торгівлі, так і певною надійністю цієї валюти. Фунт стерлінгів в часи першості в світі Британської імперії був світовою валютою, як сьогодні долар, проте, Лондон все ще є одним з фінансових центрів світу, тому його валюта широко використовується в фінансових операціях в усьому світі. Швейцарський франк є показовою валютою в аспекті надійності, тому його часто використовують в таких банківських операціях, як кредити, великі бізнеси, особливо міжнародні, у разі великих кредитів. Остання валюта, яку було взято для порівняння –

російський рубль, який починаючи з 2014 року поступово втрачав свій вплив і присутність в українській економіці, адже український бізнес поступово відв'язувався від москви на захід, а в 2022 році, фактично не лишилось в українській економічній царині прив'язки до росії, окрім невеликої частки нелегального бізнесу, який, імовірно, ще лишається і використовує схеми обходу ментальної та економічної стіни, яка стоїть між країнами.

Єдиною валютою, яка увесь час була дешевшою за одну українську гривню був російський рубль, на сьогодні його ціна сягає 0,4 гривень. В той час, як найдорожчою валютою є фунт стерлінгів, скачки якого в тому числі пояснюються валютними змінами в британській фінансовій системі, на яку діяли інфляційні та геополітичні події в самій Великій Британії. Ціна фунта стерлінга становить 45,62 гривень за фунт. Долар США став єдиною валютою, яка мала досвід фіксації Національним банком України у 2022 році, який заморозив валюту на початку війни на рівні 29,25 гривень за долар, і підняв до 36,57 гривень 21 липня 2022 року. 13 липня 2022 року євро вперше став дешевше ніж долар з травня 2002 року.

Зміни курсів валют мають широкий вплив на фінансовий сектор, адже торгівля на ньому відбувається грошима та їх еквівалентами які мають валютний вимір. Різка інфляція та зміна курсу валюти часто призводить до зміни реальної вартості продукту на фінансових ринках. Суб'єкти іноді приходять до реструктуризації фінансових продуктів, наприклад кредитів, договори яких були підписані до суттєвих змін шляхом укладення додаткових угод. Політика нацбанку може коригувати інфляційні процеси та вживати заходів, що б підтримували систему. В цей час нацбанки країн, економіки яких пов'язані своїми рішеннями впливають на фінансові сектори не тільки своєї держави, а й держав-партнерів. Таким чином Федеральна Резервна Система Сполучених Штатів впливає на фінансових сектор усього світу, будучи монетарним органом держави зі світовою валютою.

2.2 Дослідження стану стабільності фінансової системи України під час війни.

Як вже було зазначено в попередніх розділах, фінансова система країни є чутливою до політичних шоків, які виникають на глобальному рівні. Проблема такої високої чутливості є порушення довіри і впевненості в умовах, які настають під час війн та інших не стабільних ситуаціях. Таким чином підтримка довіри та стабільності є ціллю держави в аспекті забезпечення розквіту фінансової системи. Різні макро чинники в змозі порушувати сприятливі умови та породжувати фінансовий стрес в економіці.

Індекс фінансового стресу – комбінований показник, який відображає загальний рівень напруженості у фінансовій системі країни. Його розраховують комплексно, враховуючи стан банківського сектору, курси валют, інвестиційні показники, фінансову поведінку домогосподарств, цінні папери, та інші показники.

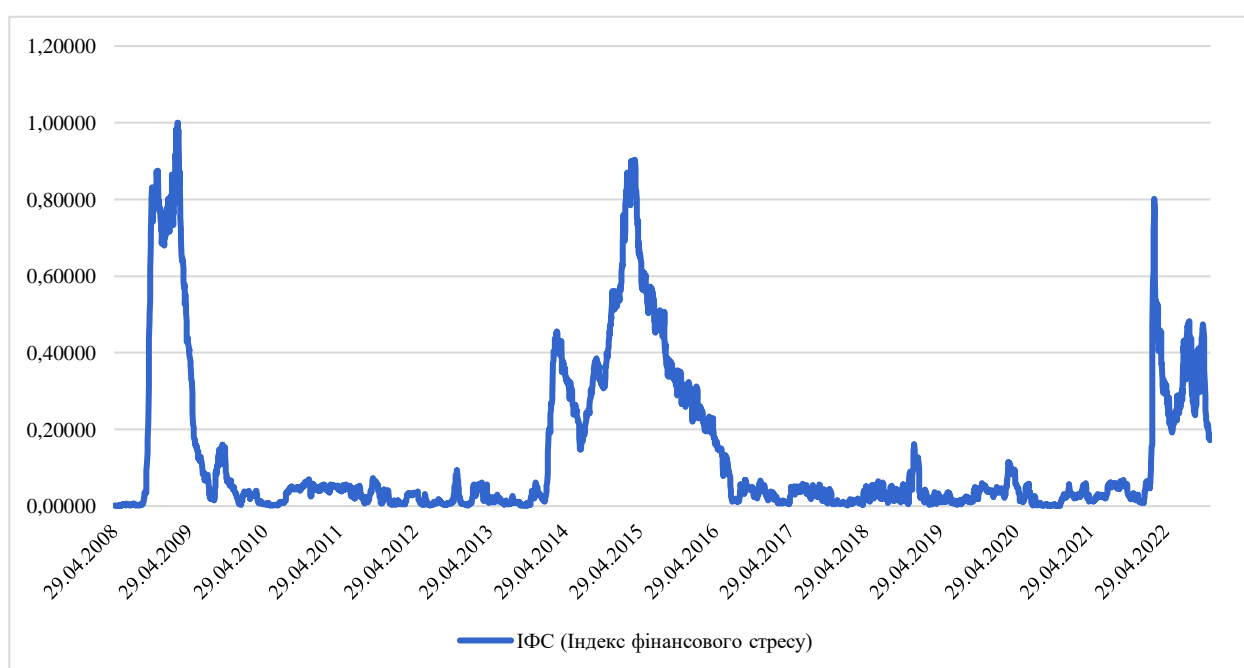

Рисунок 2.6 – Індекс фінансового стресу в Україні, розрахований НБУ за 2008-2022 роки.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [19]

Індекс фінансового стресу є яскравою репрезентацією того як макроекономічні та політичні показники впливали на стан фінансового сектору в країні. Детальніше розглянемо зміни, які демонструє індекс:

Перший колосальний стрибок індексу відбувся у вересні 2008 року, з початком фінансової кризи, яку колихнуло банкрутство Lehman Brothers. Ріст коефіцієнта через фінансову кризу 2008 року відбувся на 80-90%. Зниження індексу спостерігається починаючи з березня 2009 року, що пояснюється прийняттям антикризових дій за вимогою МВФ. Показник впав майже до докризового рівня вже у вересні 2009 року.

Наступною значною зміною був ріст показника у січні 2014 на 45%. Причиною цьому стала нестабільність політичної системи України, заворушення на Грушевського, Євромайдан. Революційні події не сприяють стабільності економічних систем, тому показник виріс, а його спад був у березня 2014 року, які спричинили погоджені раніше вимоги МВФ. Значення індексу впало на 31% і становило 0,14 пунктів 14 липня 2014 року. Проте, в кінці липня, індекс знову зріс на фоні початку ескалації війни з росією на сході України. Показник зріс від 0,18 до 0,90 пунктів на піку в періоді з серпня 2014 до квітня 2015 року. Події, які випали на цей період це віднесення дельта банку до неплатоспроможних, початок процесу реструктуризації зовнішнього боргу, зміна орієнтації бізнесу України на користь європейського партнерства, замість партнерства з СНД, в ході якого Польща, Німеччина, Італія стали замінити колишні країни радянського союзу в топі експортно-імпортних партнерів України. Таким чином час став періодом перебудови українського вектору розвитку, що відмічається нестабільністю. Проте, ці дії дозволили Україні плавно перейти до стабілізації і вже в з липня 2016 року, індекс почав коливатися у діапазоні від 0 до 0,05 значень показника.

Пандемія коронавірусу також вплинула на індекс, що піднявся до 0,1 пункту в березні 2020 року і сповільнила загальну економічну активність, вплинула на інфляцію. Проте, вплив карантинних обмежень в контексті

стабільності фінансових систем був не такий значний, як вплив фінансової кризи та війни.

Останніми суттєвими коливаннями стали зміни спричинені повномасштабним вторгненням росії в Україні в лютому 2022 року. Враховуючи факт того, що це вторгнення було значно більшим за площею і інтенсивністю по зрівнянню з вторгненням в 2014 році воно нанесло більший вплив по економіці всієї України, а не тільки східної її частини. З іншого боку, військове та економічне положення України у 2021 році, порівняно з 2014 стало більш міцнішим. Індекс почав підніматися ще наприкінці січня 2022 року через загальну напруженість системи через майбутню імовірність війни, вже у березні 2022 року індекс піднявся до поділки 0,8, що є піковою в цьому періоді, і є меншою за пік через фінансову кризу 2008 року (рівень ІФС – 1), та через початок війни з росією на Донбасі у 2014 році (рівень ІФС – 0,9). Все у травні 2022 року значення індексу опустилось на 60% до значення 0,2. Подальші виклики війни, такі як контрнаступи, зміна облікової ставки та курсу валют, тощо спричинили коливання індексу в діапазоні від 0,17 до 0,48 пунктів індексу фінансового стресу. Кінець 2022 року відзначився стабільною ситуацією фінансового сектору, особливо банківського наскільки це можливо в умовах війни. Тому індекс наприкінці року склав 0,17-0,21 пункт.

Враховуючи те, що індекс фінансового стресу вираховується з огляду на різні частини фінансової системи та інструменти, які на неї впливають, в його структурі також виділяються складові. Субіндекси фінансового стресу – показники, що відображають стани категорій фінансової системи, їх напруженість на фоні хронологічних подій, які відбуваються в економічному та політичному просторі країни.

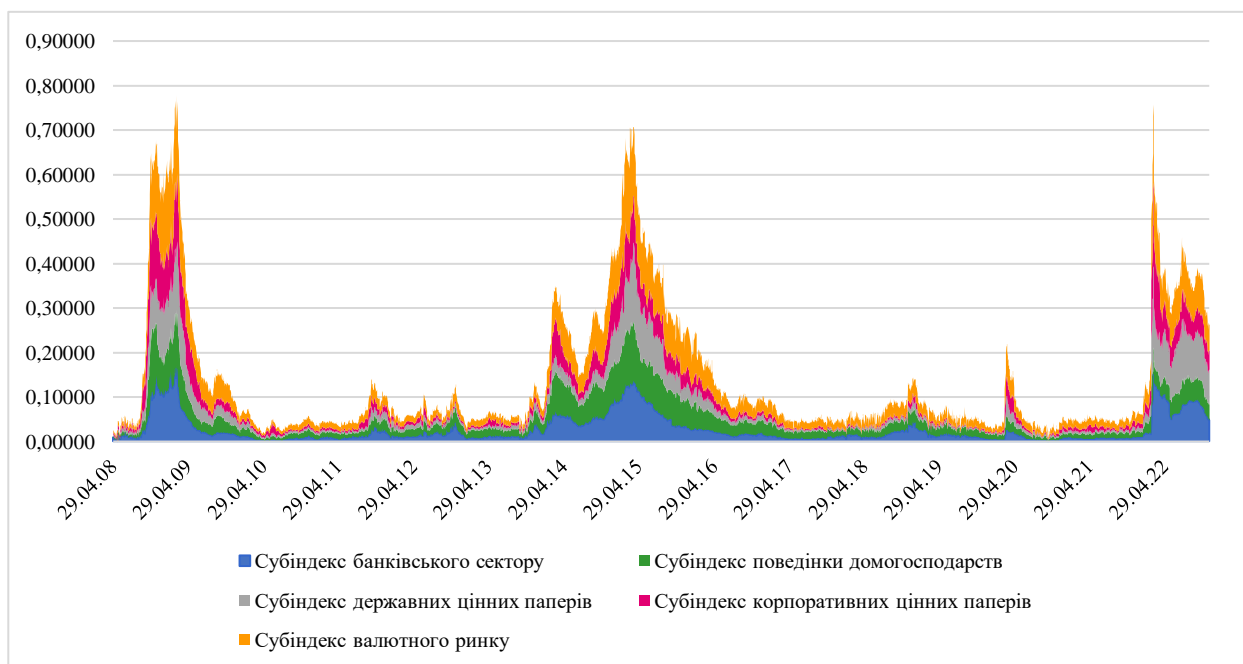

Рисунок 2.7 – Субіндекси фінансового стресу в Україні, розраховані НБУ за 2008-2022 роки.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [19]

З рис. 2.7 помітно, що фінансова система має сильну кореляції в реагуванні на шоківі ситуаціях, тому субіндекси фінансового стресу часто мають подібні зміни.

Кореляція субіндексів відбувається наступним чином: наприклад, зниження ліквідності в банківському секторі може призвести до фінансового стресу в системі загалом, таким чином підтверджуючи вплив банківського ринку на фінансові. Субіндекс поведінки домогосподарств відображає фінансовий стан, поведінку та економічну стабільність домогосподарств. Враховуючи те, що вони на фінансових ринках виступають споживачами найчастіше, їх поведінка і їх дії вплинуть на інші підсистеми. Субіндекси державних цінних паперів і корпоративних цінних паперів можуть бути пов'язані, оскільки вони відображають стан ринку облігацій. Зміни на ринках облігацій можуть вплинути на довіру кредиторів та інвесторів, що може відобразитися у фінансовому стресі.

Також, з рис. 2.7 ми можемо визначити те, що не завжди усі субіндекси реагують на макроекономічні і політичні зміни паралельно в однаковому обсязі. Наприклад, ринок державних цінних паперів відчув помітніший стрес в умовах війни з росією у 2022 році, попри те, що порівнюючи з минулими 6 роками, цей субіндекс виражався значно менше ніж інші.

Як було сказано в першому розділі, оцінка ризиків фінансової системи є важливим фактором в досягненні стабільності в ній. НБУ оцінює ризики по 10-ти бальній шкалі, на які варто звернути увагу установам, що діють на фінансових ринках.

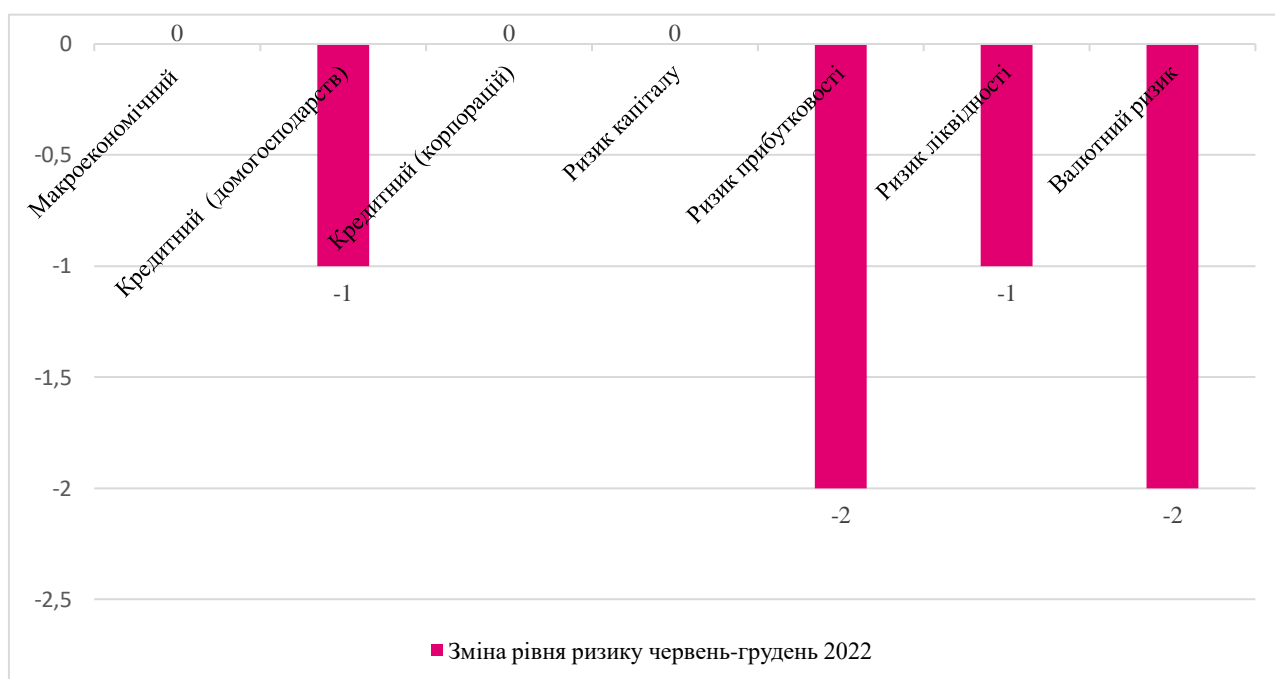

Рисунок 2.8 – Зміна рівня ризиків фінансового сектору у порівнянні зі станом на перше та друге півріччя 2022 року.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [19]

Згідно до оцінки НБУ, за період з червня до грудня 2022 року 4 з 7 ризиків, що виділяються на діаграмі зменшили свій вплив на українську фінансову систему. Проте, загальна ризиковість за 2 півріччя залишається суттєвою, на рівні 6,14 (при значенні в 6,57 у першому півріччі, і 5,71 у другому півріччі року).

За друге півріччя зменшився кредитний ризик домогосподарств, що обумовлено сповільненням темпів кредитування домогосподарств та ріст доходів. Проте, кредитні збитки та відсоток непрацюючих кредитів негативно впливають на показник і стримують зменшення цього ризику. В цей час кредитний ризик корпорацій залишається високим, на рівні 8, та не змінився за рік. Частка дефолтів зростає, а відключення електроенергії, спричинені обстрілами сповільнюють ефективність діяльність бізнесу.

Окрім ризику кредитування корпорацій, найвищий показник має ще один – макроекономічний ризик (8 пунктів з 10). Нестабільність, пов'язана з макроекономічними процесами, що спричинила війна все ще залишається на високому рівні, що сповільнює інвестиційні потоки в державу. Ризик капіталу позначає спроможність фінансових установ забезпечити достатній рівень свого капіталу. Рівень ризику не змінився і є середнім показником з-поміж усіх ризиків з показником на рівні 6.

Ризик прибутковості знизився на 2 пункти, наразі його оцінка сягає 5 пунктів. Це пов'язано з поживленням економічної активності банківської сфери, порівняно з початком війни. Ще одним ризиком, який зменшив свій вплив найменше є валютний ризик, що демонструє наскільки діяльність банків залежить від тенденцій валютного ринку. Корекція курсу долара у липні 2022 року з метою відповідати реальній економічній ситуації та допомога міжнародних партнерів, завдяки якій зросли міжнародні резерви допомогла знизити ризик з пункту 7 до пункту 5.

Останній ризик – ризик ліквідності також знизився у грудні в порівнянні з липнем 2022 року. Банківський сектор спромігся залучити стільки фінансових ресурсів, щоб забезпечення умов ліквідності покращилось і ризик скоротився до рівня 3.

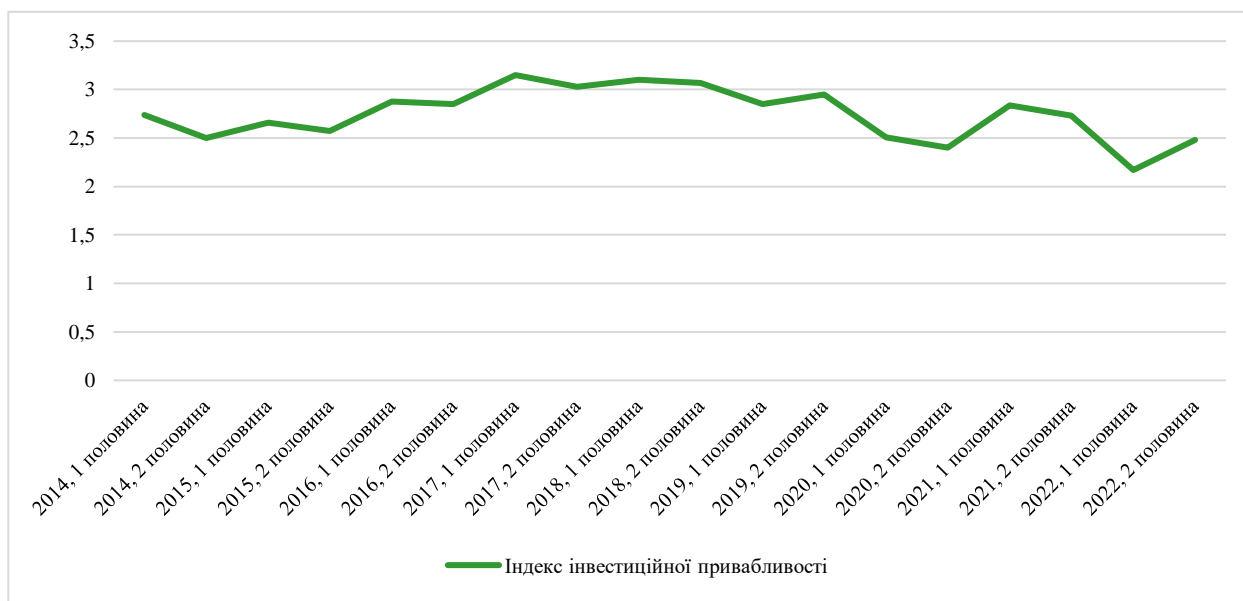

Рисунок 2.9 – Рівень інвестиційної привабливості в Україні в 2014-2022 роках

Джерело: розрахунки автора на основі даних [20]

Індекс інвестиційної привабливості є комбінованим показником, що демонструє рівень привабливості країни для інвестицій. В його систему входять низка факторів, до якої належить політична стабільність країни, економічні показники (ВВП, рівень безробіття, інфляція, фінансова стабільність, фіскальна політика і її показники, тощо), рівень розвитку інфраструктури для ведення бізнесу, тощо.

Враховуючи стагнацію економіки та військову ситуацію в Україні, інвестиційний клімат в ній є низьким і доволі ризикованим. Попри це, в 2015-2017 роках відбулось пожвавлення індексу, що спричинила певна стабілізація військових дій. Криза коронавірусу та війна у 2022 році значно негативно вплинули на рівень інвестиційного клімату, попри те, що попит на інвестиції в українській економіці є і перспективні галузі присутні, проте, нестабільність в макро-політичному сегменті погано впливає на інвестиційну привабливість.

2.3 Оцінка стабільності банківського сектору під час війни.

Як вже було зазначено в попередніх розділах, фінансова система країни є чутливою до політичних шоків, які виникають на глобальному рівні. В першому розділі, розглядаючи структуру фінансової системи України, було з'ясовано, що банківський сектор є її найбільшою частиною, займаючи 87,5% усіх активів системи. Розуміючи вагомість цієї категорії, слід розглянути її стан та оцінити як банки ведуть свою економічну діяльність під час війни в Україні.

Станом на березень 2023 року, ринок України покинуло 6 банків. Половина з них були банками з власністю російських акціонерів: українську філію російського «Сбербанк», «Промінвестбанк» та «Банк Форвард». Ще 3 банками, що пройшли ліквідацію стали українські – «Мегабанк» «Банк Січ» та «Ibox Bank». Якщо ліквідація російських банків з ринку України очевидна, то українські банки закрились за причинами неплатоспроможності, або відмовою у регулюванні. Таким чином ринок банків в Україні «очистився» від присутності країни-агресора та 3 банки піддалися ліквідації через неспроможність вистояти в умовах війни. З огляду на інтенсивність та повномасштабність російсько-української війни ця статистика є доволі позитивною і говорить про те, що банківський сектор України проявив стабільність і стійкість. [21]

В НБУ виділяють три фактори, що зумовили таку стабільність в банківській системі, яка була продемонстрована в несприятливий для економічного розвитку час:

1. Забезпечення безперебійної діяльності. Незважаючи на фізичну загрозу війни багато банків продовжували свою діяльність, особливо з другої половини весни 2023 року. Комерційні банки в координації з НБУ розробляють плани безперебійної діяльності установ та постійно їх коригують відповідно до змін фази війни. Головним чином, в забезпеченні постійної діяльності, допоміг

досвід кризи пандемії і високий рівень діджиталізації українських банків.

2. Реформація банківської системи з 2014 року та фінансова стійкість на передодні війни. НБУ проводив стрес-тестування банків для виявлення слабких місць, а перед війною велика кількість українських банків демонстрували найвищі фінансові показники. Така підготовка та укріплення сектору допомагає йому пережити війну.
3. Регуляторна функція НБУ. Обмеження, які НБУ наклав на діяльність банків не дозволяє відбуватись швидкому відтоку капіталу за кордон, що в результаті стримує вірогідність банкрутства. А допомога, що надається банкам, сприяє збільшенню можливостей банку надавати свої послуги. [22]

Вагомою зміною стало зменшення кількості відділень банків через бойові дії. Розглянемо статистику кількості відділень банків України серед 10 найбільших за фізичною присутністю.

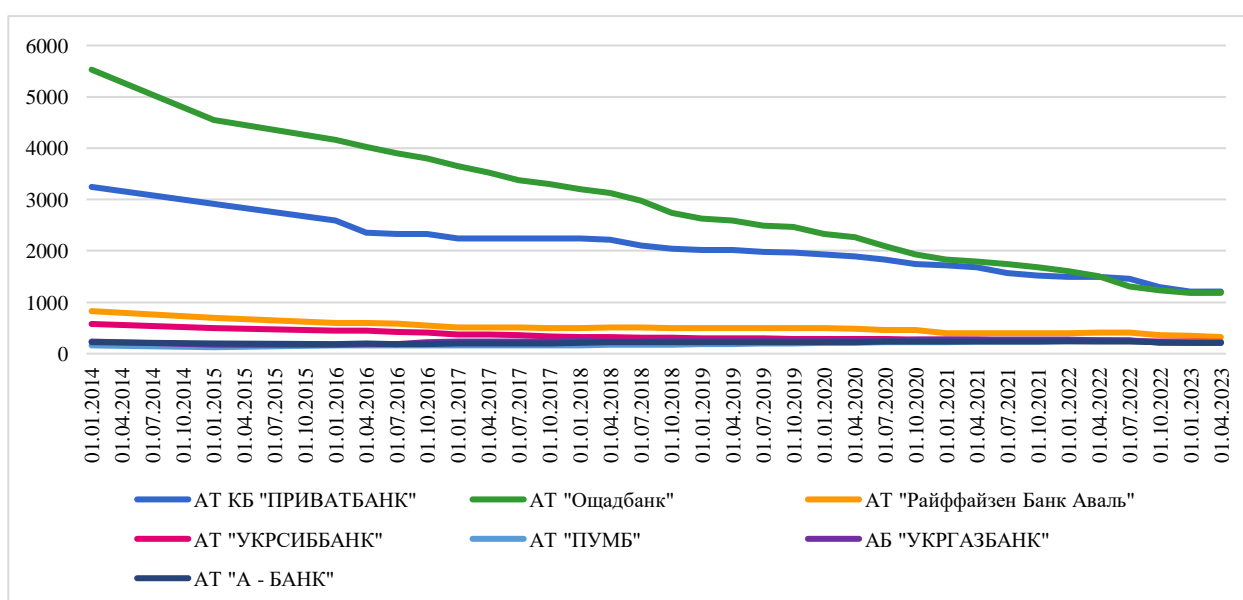

Рисунок 2.10 – Динаміка кількості відділень 10 найбільших українських банків.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [15]

Таблиця 2.1 Ренкінг фінансової надійності топ-10 українських банків за 4 квартал 2022 року

Банк	Країна материнської компанії	FinScore		Чисті активи (млн грн)	Прибуток (млн грн)	Депозити (млн грн)	Кредити (млн грн)	Аудитор
Себ Корпоративний Банк	Швеція	A	3,5	5 303	149	4 387	398	RSM
Інг Банк Україна	Нідерланди	A	3,4	15 339	415	10 799	7 173	KPMG
Укрсиббанк	Франція	A	3,3	108 766	3 533	92 982	16 315	Deloitte
Приватбанк	Україна	A	3,2	549 738	30 252	464 871	71 416	E&Y
Сітібанк	США	A	3,1	51 421	2 818	44 768	6 904	KPMG
Отп Банк	Угорщина	A	3	91 005	597	77 619	29 892	E&Y
Дойче Банк Дбу	Німеччина	A	3	5 314	185	4 734	698	RSM
Кредобанк	Польща	A	2,9	38 970	142	32 820	12 505	Crowe
Райффайзен Банк	Австрія	A	2,9	176 523	1 547	143 520	61 821	E&Y
Ідея Банк	Польща	A	2,9	4 567	- 649.88	3 535	2 959	BDO

Джерело: розрахунки автора на основі даних [23]

Ренкінг банку базується на скоринговому індексі фінансової надійності банківських установ, основується на 25 факторах, до яких відноситься стан ліквідності, капіталу, рентабельності, та різні ризики банків. Значення Finscore розраховується в діапазоні від 1 до 4.

У топ-10 банків в Україні, єдиним українським банком є АТ «Приватбанк», з оцінкою в 3,2 пункти, який до того ж є найбільшим за розміром активів, прибутків, депозитів і кредитів. Серед інших банків, до рейтингу увійшли українські відділення світових гігантів, що входять у топи банків світу за активами: АТ «Сітібанк» – філія американського крупного банку, АТ «Украсіббанк» – частина найбільшої французької банківської групи BNP Paribas та АТ «Дойче Банк ДБУ» – німецького Deutsche Bank. Першість отримало українське представництво шведського SEB Banka, який присутній, окрім України та Швеції в країнах Балтії та Німеччині. Аудит допомагає підтверджувати справедливість фінансових звітів, які надають банки. У 6 з 10 банків рейтингу аудиторами є три компанії з «Великої четвірки»: Deloitte, KPMG і Ernst&Young.

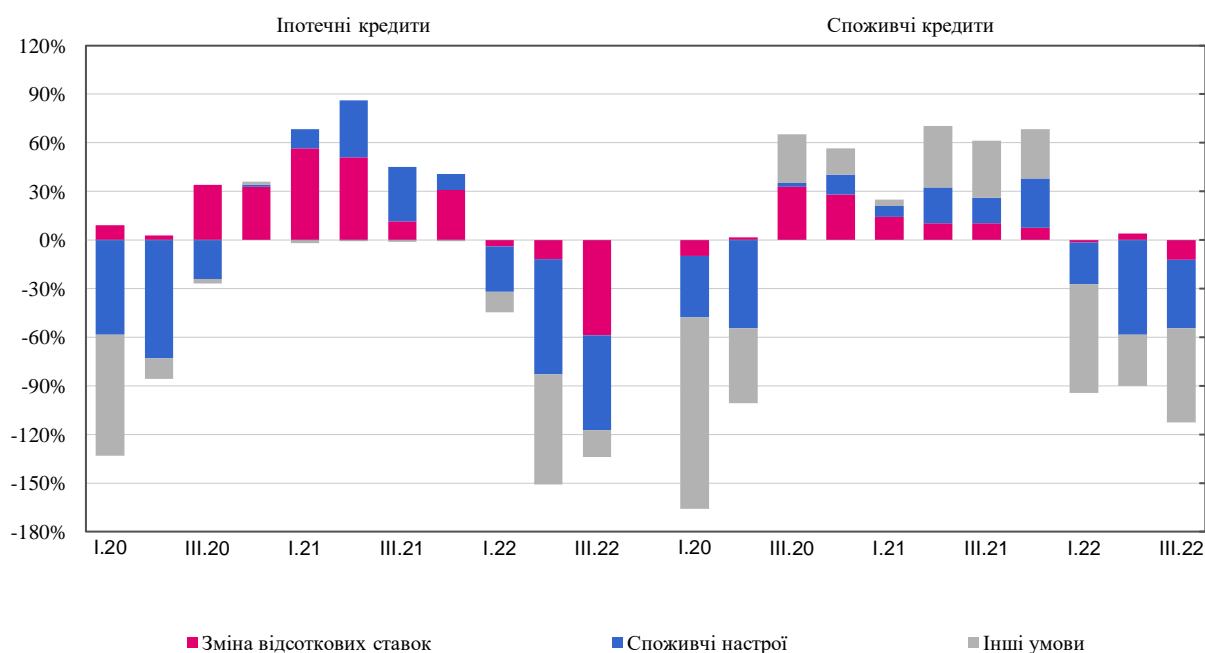

Рисунок 2.11 – Динаміка змін мотивів попиту на іпотечне та споживче кредитування в Україні в періоді 2020 року – 3 квартал 2022 року

Джерело: розрахунки автора на основі даних [19]

З огляду на рис. 2.11, помітно, що попит на кредити падав у 2020 та в 2022 році. Як пандемія, так і війна стимулює нестабільне економічне положення, втрату доходів у населення, що не дозволяє їм бути впевненим у доцільності брати кредит та майбутній можливості його повернути. В аспекті

іпотечних кредитів, у 3 кварталі 2022 року зміна відсоткових ставок вплинула значно більше, ніж у споживчих кредитах. Також, помітним є те, що попит на іпотечне кредитування впав в період війни так само сильно, як і при кризі пандемії. Щодо споживчих кредитів, на них війна мала менший вплив, ніж криза пандемії. Загалом, кредитування напередодні війни мало доволі високий попит і дозволяло банкам отримувати стабільний прибуток, в етап невизначеності на фоні війни, позичальники ведуть себе значно стриманіше.

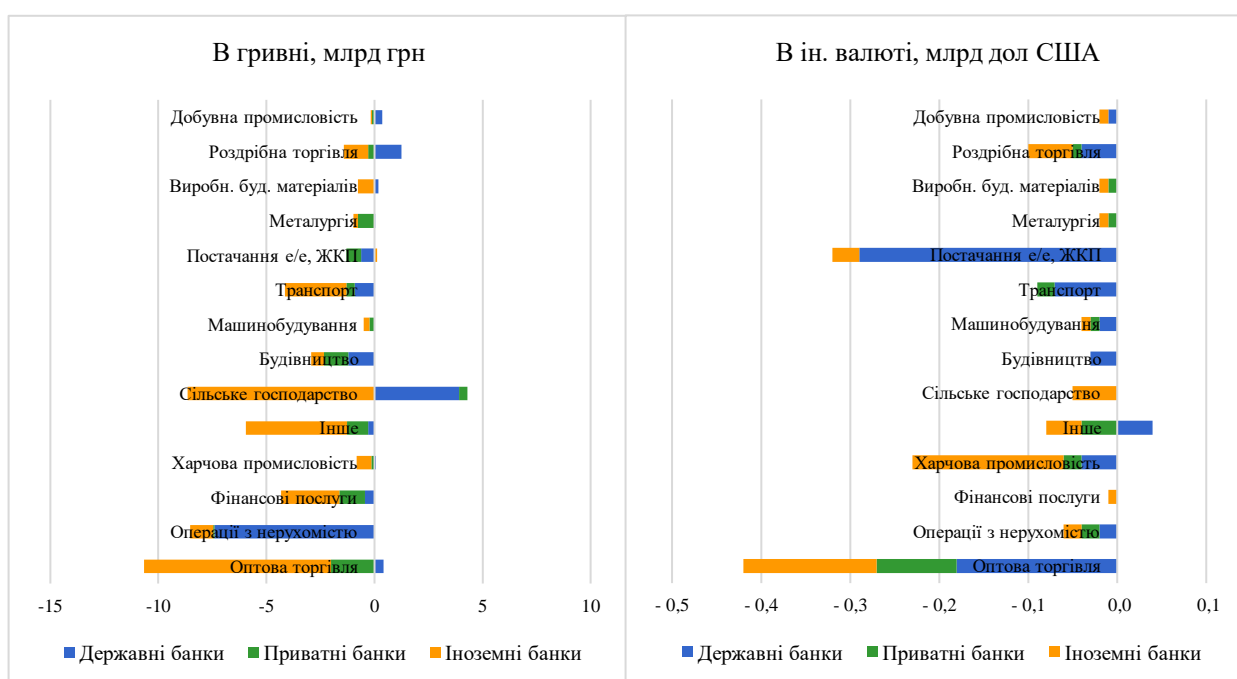

Рисунок 2.12 – Зміна валових корпоративних кредитів по галузям у 2 півріччі 2022 року.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [19]

В контексті корпоративного кредитування, бізнес отримує набагато менше позик. Більш стабільним виявилось кредитування державними банками. Відбувається так звана «обережна» політика надання кредитів, адже відсутня впевненість в їх поверненні і переході цих кредитів в статус непрацюючих. Тим не менш, з рис. 2.12, спостерігається сильна залежність в тому, що найбільш нестабільними галузями для кредитування є ті, що постраждали від війни найбільше. Через атаки енергетичного сектору це стала

галузь постачання електроенергії, через блокування морської торгівлі головним чином агропродукції, це стала сільськогосподарський сектор, тощо.

Усього українські банки станом на початок 2023 року мають загальну кількість активів у розмірі 2 716 883 млн грн. В розрізі системи їх можна поділити на 3 категорії: банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп і банки з приватним капіталом.

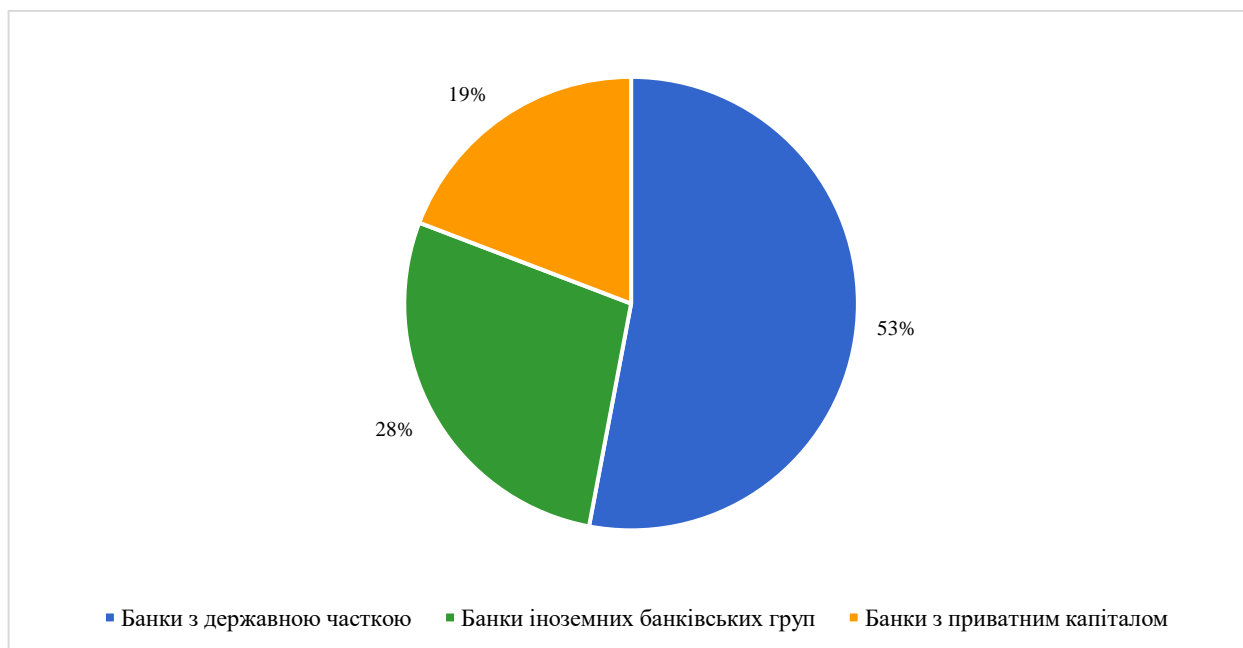

Рисунок 2.13 – Загальні активи банків за категоріями на 01.01.2023.

Джерело: розрахунки автора на основі даних [15]

Найбільшим сегментом є банки з державною часткою, найбільший з яких – АТ «ПриватБанк» займає 27% усіх активів системи, другий – АТ «Ощадбанк» - 11%, АТ «Украсімбанк» - 9%, і останній – АБ «Укргазбанк» - 5% активів банківського сектору України. Четвертим банком за активами в Україні є австрійський АТ «Райффайзен Банк» - 7%, шосте місце поділяють іноземні АТ «Укрсиббанк», АТ «ОТП Банк» та АТ «Сенс банк» - по 4%. Серед українських банків з приватним капіталом найбільшими є АТ «Пумб» - 5% та АТ «Універсал Банк» (до складу якого входить Монобанк) - 3% активів українського банківського сектору.

РОЗДІЛ III. ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА РОЗМІР АКТИВІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

3.1 Розробка та аналіз моделі

Складання економетричної моделі може допомогти визначити зв'язки впливу одних економічних даних на інші. В контексті дослідження стану стабільності фінансової системи від факторів війни, від економічних критеріїв на які вона вплинула. Враховуючи той факт, що не існує єдиного індексу війни, для пошуків залежностей було обрано нормативи банківського сектору, які в цілому по усьому банківському ринку НБУ прораховує щомісяця. Ці дані є репрезентацією рівня якісного функціонування галузей діяльності банківської системи на хронологічній площині. Для моделі були обрані наступні нормативи:

- Н2 – Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу; [15]
- Н6 – Норматив короткострокової ліквідності; [15]
- Н7 – Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента; [15]
- Н12 – Норматив загальної суми інвестування. [15]

Для визначення впливу економічних факторів на банківський сектор, які, в свою чергу є економічними показниками, на які вплинула війна, були обрані наступні макроекономічні фактори:

- Індекс промислової продукції; [24]
- Індекс споживчих цін; [24]
- Обмінний курс (дол. США); [17]
- Процентна ставка. [26]

Ці макроекономічні фактори є репрезентацією економіки в умовах війни та є в обраній моделі незалежними змінними, що потенційно повинні продемонструвати вплив на функціонування банківського сектору, яке виражено залежними змінними – нормативами. Дані в моделі презентовані у помісячному вигляді і сягають хронологічних меж від січня 2014 року до грудня 2022 року. Ці роки є роками війни в Україні, саме тому і були обрані для аналізу. Детальніше усі дані знаходяться у додатку А.

Метою такого дослідження є аналіз впливу макроекономічних факторів в умовах війни на сфери діяльності банківського сектору фінансової системи України, що є найбільшим та критично важливим.

У рамках дослідження було висунуто чотири **гіпотези**:

Гіпотеза №1: На зміну нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу впливають наступні макроекономічні чинники (незалежні змінні):

- Індекс промислової продукції (%) – X1
- Індекс споживчих цін (%) – X2
- Обмінний курс (дол США) – X3
- Процентна ставка – X4

Гіпотеза №2: На зміну нормативу короткострокової впливають наступні макроекономічні чинники (незалежні змінні):

- Індекс промислової продукції (%) – X1
- Індекс споживчих цін (%) – X2
- Обмінний курс (дол США) – X3
- Процентна ставка – X4

Гіпотеза №3: На зміну нормативу максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента впливають наступні макроекономічні чинники (незалежні змінні):

- Індекс промислової продукції (%) – X1
- Індекс споживчих цін (%) – X2

- Обмінний курс (дол США) – X3
- Процентна ставка – X4

Гіпотеза №4: На зміну нормативу загальної суми інвестування впливають наступні макроекономічні чинники (незалежні змінні):

- Індекс промислової продукції (%) – X1
- Індекс споживчих цін (%) – X2
- Обмінний курс (дол США) – X3
- Процентна ставка – X4

Наступним кроком є створення початкових моделей з усіма гіпотетичними змінними, які могли б пояснити поведінку залежного показника (Y).

I гіпотеза: $Y_2 = 0.0528179506894 * X_1 - 0.654415962363 * X_2 + 0.165596281732 * X_3 - 0.380889924281 * X_4 + 78.23228231$

Dependent Variable: Y2
Method: Least Squares
Date: 05/24/23 Time: 20:08
Sample: 2014M01 2022M12
Included observations: 108

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X1	0.052818	0.052220	1.011453	0.3142
X2	-0.654416	0.193048	-3.389913	0.0010
X3	0.165596	0.065641	2.522754	0.0132
X4	-0.380890	0.059630	-6.387557	0.0000
C	78.23228	20.55473	3.806048	0.0002
R-squared	0.380464	Mean dependent var	15.75664	
Adjusted R-squared	0.356405	S.D. dependent var	4.753126	
S.E. of regression	3.813167	Akaike info criterion	5.559987	
Sum squared resid	1497.645	Schwarz criterion	5.684160	
Log likelihood	-295.2393	Hannan-Quinn criter.	5.610335	
F-statistic	15.81338	Durbin-Watson stat	0.603561	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.1 – Модель для гіпотези №1

II гіпотеза: $Y_6 = 0.323345568012 * X_1 - 2.87593085686 * X_2 - 1.640703585 * X_3 - 0.640774902854 * X_4 + 391.103040522$

Dependent Variable: Y6
 Method: Least Squares
 Date: 05/24/23 Time: 20:09
 Sample: 2014M01 2022M12
 Included observations: 108

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X1	0.323346	0.329257	0.982047	0.3284
X2	-2.875931	1.217206	-2.362732	0.0200
X3	-1.640704	0.413880	-3.964202	0.0001
X4	-0.640775	0.375979	-1.704285	0.0913
C	391.1030	129.6016	3.017733	0.0032
R-squared	0.212425	Mean dependent var		81.67836
Adjusted R-squared	0.181839	S.D. dependent var		26.58062
S.E. of regression	24.04277	Akaike info criterion		9.242736
Sum squared resid	59539.63	Schwarz criterion		9.366909
Log likelihood	-494.1077	Hannan-Quinn criter.		9.293083
F-statistic	6.945280	Durbin-Watson stat		0.174845
Prob(F-statistic)	0.000054			

Рисунок 3.2 – Модель для гіпотези №2

$$\text{III гіпотеза: } Y7 = 0.0901934416922 * X1 - 0.159383738198 * X2 - 0.308584229159 * X3 + 0.202980926656 * X4 + 31.7730415368$$

Dependent Variable: Y7
 Method: Least Squares
 Date: 05/24/23 Time: 20:10
 Sample: 2014M01 2022M12
 Included observations: 108

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X1	0.090193	0.045158	1.997303	0.0484
X2	-0.159384	0.166940	-0.954737	0.3419
X3	-0.308584	0.056764	-5.436296	0.0000
X4	0.202981	0.051566	3.936367	0.0002
C	31.77304	17.77488	1.787525	0.0768
R-squared	0.287326	Mean dependent var		19.89148
Adjusted R-squared	0.259649	S.D. dependent var		3.832323
S.E. of regression	3.297469	Akaike info criterion		5.269378
Sum squared resid	1119.950	Schwarz criterion		5.393551
Log likelihood	-279.5464	Hannan-Quinn criter.		5.319726
F-statistic	10.38153	Durbin-Watson stat		0.657632
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.3 – Модель для гіпотези №3

$$\text{IV гіпотеза: } Y12 = 0.00251691356516 * X1 + 0.0913542359724 * X2 - 0.180441262237 * X3 + 0.0581954113116 * X4 - 5.00614898025$$

Dependent Variable: Y12
 Method: Least Squares
 Date: 05/24/23 Time: 20:10
 Sample: 2014M01 2022M12
 Included observations: 108

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X1	0.002517	0.005781	0.435373	0.6642
X2	0.091354	0.021372	4.274573	0.0000
X3	-0.180441	0.007267	-24.83074	0.0000
X4	0.058195	0.006601	8.815632	0.0000
C	-5.006149	2.275528	-2.199994	0.0300
R-squared	0.870434	Mean dependent var	0.845727	
Adjusted R-squared	0.865402	S.D. dependent var	1.150634	
S.E. of regression	0.422140	Akaike info criterion	1.158230	
Sum squared resid	18.35481	Schwarz criterion	1.282403	
Log likelihood	-57.54444	Hannan-Quinn criter.	1.208578	
F-statistic	172.9902	Durbin-Watson stat	0.729073	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.4 – Модель для гіпотези №4

В таблиці 3.1 наведені дані для вибору найкращої моделі. Краща модель вважається та, в якій значення R-squared найбільше та у якій всі значення змінних залежні.

Таблиця 3.1 Вибір моделі

Назва	R-squared	Значимі показники
Модель 1	0.38	X2 та X4
Модель 2	0.21	X2 та X3
Модель 3	0.28	X3 та X4
Модель 4	0.87	X2, X3, X4

Отже, II модель є більш оптимальною для дослідження, оскільки R-squared є найбільшим та більшість факторів моделі значимі. Обрано II модель, оскільки вона найкраще пояснює залежну змінну. Оскільки не є значимим фактор X1, висунуто гіпотезу №5 без нього.

Гіпотеза №5: На зміну нормативу загальної суми впливають:

- Індекс споживчих цін (%) – X2
- Обмінний курс (дол США) – X3
- Процентна ставка – X4

Рівняння для гіпотези №5 матиме наступний вигляд:

$$Y_{12} = 0.0909313950125 * X_2 - 0.180262119063 * X_3 + 0.0583435256915 * X_4 - 4.71939986891$$

Dependent Variable: Y12
Method: Least Squares
Date: 05/24/23 Time: 20:14
Sample: 2014M01 2022M12
Included observations: 108

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X2	0.090931	0.021266	4.275881	0.0000
X3	-0.180262	0.007227	-24.94332	0.0000
X4	0.058344	0.006567	8.884513	0.0000
C	-4.719400	2.169624	-2.175216	0.0319
R-squared	0.870195	Mean dependent var	0.845727	
Adjusted R-squared	0.866451	S.D. dependent var	1.150634	
S.E. of regression	0.420492	Akaike info criterion	1.141550	
Sum squared resid	18.38859	Schwarz criterion	1.240889	
Log likelihood	-57.64372	Hannan-Quinn criter.	1.181828	
F-statistic	232.4014	Durbin-Watson stat	0.735454	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.5 – Модель для гіпотези №5

З рис. 3.5 видно, що в даній моделі досить великий R-squared та уже усі фактори моделі є значимими. Відповідно обрано саме дану модель для подальшого дослідження.

Дана модель буде мати наступне графічне відображення:

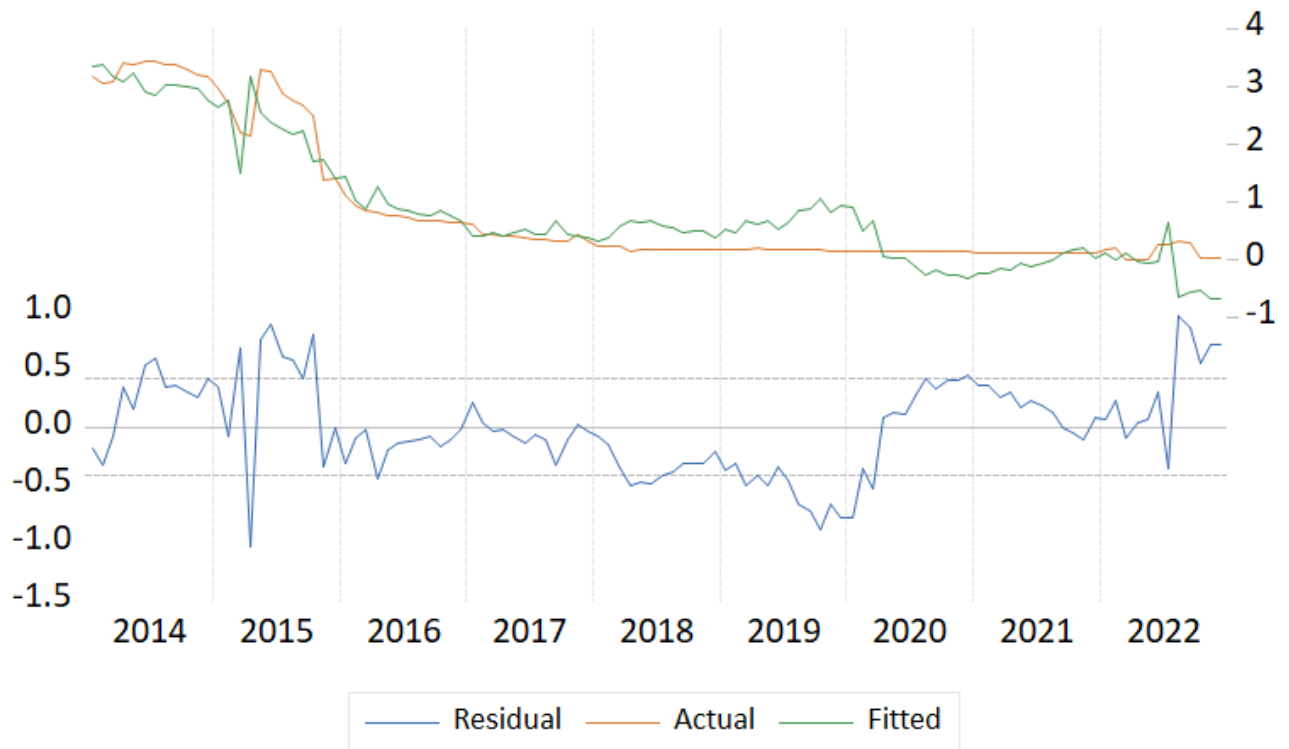

Рисунок 3.6 – Графік моделі гіпотези №5

Estimation Command:

```
=====
LS Y12 X2 X3 X4 C
```

Estimation Equation:

```
=====
Y12 = C(1)*X2 + C(2)*X3 + C(3)*X4 + C(4)
```

Substituted Coefficients:

```
=====
Y12 = 0.0909313950125*X2 - 0.180262119063*X3 + 0.0583435256915*X4 - 4.71939986891
```

Рисунок 3.7 – Репрезентативний вигляд моделі №5

Перевірка адекватності моделі:

Оскільки $\text{Prob}(F\text{-statistic})=0,00000$, що менше ніж 0,05 (рівень значущості), то можна зробити висновок, що модель є адекватною.

Для перевірки значимості змінної (рівності змінної нулеві), порівнюємо значення Prob. з рівнем значущості 0,05.

- $\text{Prob.}(X2)=0,0000$, що менше ніж 0,05, тому можна зробити висновок про те, що змінна при будь-якому рівні значущості є значимою.

- Prob. (X3)= 0,0000, що менше ніж 0,05, тому можна зробити висновок про те, що змінна при будь-якому рівні значущості є значимою.
- Prob. (X4)= 0,0000, що менше ніж 0,05, тому можна зробити висновок про те, що змінна при будь-якому рівні значущості є значимою.
- Константа значима.

Перевірка коефіцієнта детермінації та скоригованого коефіцієнт детермінації:

Коефіцієнт детермінації завжди знаходиться в межах від нуля до одиниці. Чим ближче R^2 до 1, тим точніше x пояснює y . В нашій моделі цей показник дорівнює 0,870195. Отже, можна стверджувати, що варіації факторних змінних на 87% пояснюють варіацію залежної змінної, і загалом, модель можна вважати вдалою.

Variance Inflation Factors
Date: 05/24/23 Time: 20:17
Sample: 2014M01 2022M12
Included observations: 108

Variable	Coefficient Variance	Uncentered VIF	Centered VIF
X2	0.000452	2833.791	1.028231
X3	5.22E-05	20.93912	1.052502
X4	4.31E-05	6.749733	1.058497
C	4.707268	2875.263	NA

Рисунок 3.8 – Тест на мультиколінеарність

Для перевірки моделі на наявність мультиколінеарності використано критерій VIF. Необхідні значення для перевірки знаходяться у стовпчику Centered VIF. В нас значення не перевищують допустиме 10, тому можна зробити висновок, що мультиколінеарність відсутня.

Тест на нормальність збурень:

Для перевірки відповідності залишків моделі нормальному розподілу застосовується критерій Жарке-Бера. Якщо збурення не будуть нормально розподілені, то оцінки МНК не будуть мати найкращих статистичних властивостей.

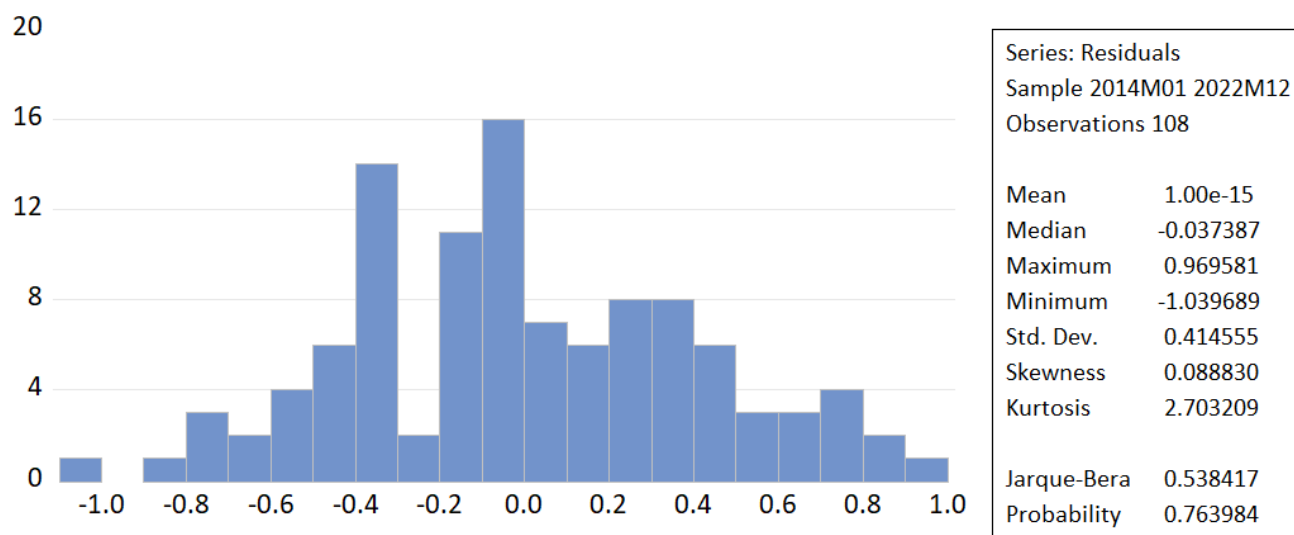

Рисунок 3.9 – Гістограма розподілу залишків

Значення $Probability=0,763984$. Оскільки $Probability>0,05$, то збурення побудованої моделі підпорядковуються нормальному розподілу.

Тест на гетероскедастичність

Перевірка побудованої регресії на наявність гетероскедастичності збурень за допомогою критерію Бройша-Пагана-Годфрі, критерію Глейзера та критерію Уайта має наступний вигляд:

Heteroskedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey			
Null hypothesis: Homoskedasticity			
F-statistic	16.38558	Prob. F(3,104)	0.0000
Obs*R-squared	34.66336	Prob. Chi-Square(3)	0.0000
Scaled explained SS	27.37334	Prob. Chi-Square(3)	0.0000

Рисунок 3.10 – Критерій Бройша-Пагана-Годфрі

Значення F-статистики більше, ніж 0,05. Отже, гетероскедастичність за критерієм Бройша–Пагана–Годфрі не виявлена.

Heteroskedasticity Test: White			
Null hypothesis: Homoskedasticity			
F-statistic	10.55835	Prob. F(9,98)	0.0000
Obs*R-squared	53.16776	Prob. Chi-Square(9)	0.0000
Scaled explained SS	41.98610	Prob. Chi-Square(9)	0.0000

Рисунок 3.10 – Критерій Уайта

Значення F-статистики значно більше, ніж 0,05. Отже, гетероскедастичність за критерієм Уайта не виявлена.

Heteroskedasticity Test: Glejser			
Null hypothesis: Homoskedasticity			
F-statistic	12.47874	Prob. F(3,104)	0.0000
Obs*R-squared	28.58611	Prob. Chi-Square(3)	0.0000
Scaled explained SS	27.07139	Prob. Chi-Square(3)	0.0000

Рисунок 3.11 – Критерій Глейзера

Значення F-статистики також більше, ніж 0,05. Отже, гетероскедастичність за критерієм Глайзера не була виявлена. Отже, за усіма представленими критеріями значення $Prob > 0,05$, тоді гіпотеза про наявність у моделі гетероскедастичності збурень відхиляється, тобто збурення побудованої моделі множиною лінійної регресії є гомоскедастичними.

Наступний етап - тестування на наявність автокореляції залишків. Для оцінки автокореляції використано тест Бройша-Годфрі.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:			
Null hypothesis: No serial correlation at up to 2 lags			
F-statistic	57.15930	Prob. F(2,102)	0.0000
Obs*R-squared	57.07512	Prob. Chi-Square(2)	0.0000

Рисунок 3.12 – Тест Бройша-Годфрі

З рис. 3.12 помітно, що значення $\text{Prob} > 0,05$, тоді можна зробити висновок, що у даній моделі автокореляція присутня.

Наступний крок – аналіз моделі, порівняння факторів регресії за їх впливом на залежну змінну (Y). Існує два способи порівняння факторів регресії за ступенем їх впливу на залежну змінну:

1. *Метод нормалізованих змінних.* Регресія зі стандартизованими змінними не повинна містити константи, оскільки середнє значення кожної стандартизованої змінної дорівнює нулю, а регресія завжди проходить через точку середніх значень залежної та незалежних змінних. В регресії всі змінні є величинами безрозмірними, тому значення коефіцієнтів регресії визначають силу впливу відповідних незалежних змінних на залежну змінну. Найбільш впливовим є той фактор, модуль якого є найбільшим.

Найвпливовішим коефіцієнтом за методом нормалізованих змінних є X4, значення становить 0,32.

2. *Метод коефіцієнтів еластичності.* Коефіцієнт еластичності показує на скільки відсотків зміниться значення залежної змінної, якщо певний фактор збільшиться на 1%, за умови, що всі інші фактори не зміняться. Для порівняння факторів потрібно відсортувати значення коефіцієнтів еластичності по модулю. Найвпливовішим буде той фактор, модуль якого найбільший.

Найбільший вплив на незалежну змінну чинить X2, оскільки:

- якщо X2 на 1%, незалежна змінна зросте на 10,88%.
- якщо X3 на 1%, незалежна змінна зменшиться на 5,32%.
- якщо X4 на 1%, незалежна змінна зросте на 1,01%.

Задля впевнення у тому, що всі фактори моделі обрані правильно, та проведення специфікації моделі використано «Redundant Variables Test».

Перевірка змінних:

Redundant Variable Test			
Equation: UNTITLED			
Redundant variables: X2			
Specification: Y12 X2 X3 X4 C			
Null hypothesis: X2 is not significant			
	Value	df	Probability
t-statistic	4.275881	104	0.0000
F-statistic	18.28316	(1, 104)	0.0000
Likelihood ratio	17.49043	1	0.0000

Рисунок 3.13 – «Redundant Variables Test» для X2

Оскільки, значення Probability для F-статистики є меншим рівня похибки (0,01), тоді модель не слід скорочувати за рахунок змінної X2.

Redundant Variable Test			
Equation: UNTITLED			
Redundant variables: X3			
Specification: Y12 X2 X3 X4 C			
Null hypothesis: X3 is not significant			
	Value	df	Probability
t-statistic	24.94332	104	0.0000
F-statistic	622.1694	(1, 104)	0.0000
Likelihood ratio	209.8864	1	0.0000

Рисунок 3.14 – «Redundant Variables Test» для X3

Оскільки, значення Probability для F-статистики є меншим рівня похибки (0,01), тоді модель не слід скорочувати за рахунок змінної X3.

Redundant Variable Test
 Equation: UNTITLED
 Redundant variables: X4
 Specification: Y12 X2 X3 X4 C
 Null hypothesis: X4 is not significant

	Value	df	Probability
t-statistic	8.884513	104	0.0000
F-statistic	78.93458	(1, 104)	0.0000
Likelihood ratio	60.99167	1	0.0000

Рисунок 3.14 – «Redundant Variables Test» для X4

Оскільки, значення Probability для F-статистики є меншим рівня похибки (0,01), тоді модель не слід скорочувати за рахунок змінної X4.

Прогнозування. Для прогнозу нормативів загальної суми інвестування 2022 рік нам потрібно зробити наступні кроки. Спершу побудовано аналогічну обраній моделі, але з діапазоном вже до 2021 року.

Dependent Variable: Y12
 Method: Least Squares
 Date: 05/24/23 Time: 20:23
 Sample: 2014M01 2021M12
 Included observations: 96

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X2	0.084264	0.020439	4.122715	0.0001
X3	-0.198045	0.007557	-26.20811	0.0000
X4	0.050069	0.006609	7.575744	0.0000
C	-3.540134	2.091375	-1.692730	0.0939
R-squared	0.897796	Mean dependent var		0.935401
Adjusted R-squared	0.894464	S.D. dependent var		1.190018
S.E. of regression	0.386594	Akaike info criterion		0.977888
Sum squared resid	13.74982	Schwarz criterion		1.084736
Log likelihood	-42.93861	Hannan-Quinn criter.		1.021077
F-statistic	269.3881	Durbin-Watson stat		0.796803
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рисунок 3.15 – Модель для прогнозування

Після цього ми прогнозуємо наш показник на 2022 рік за допомогою операції Forecast.

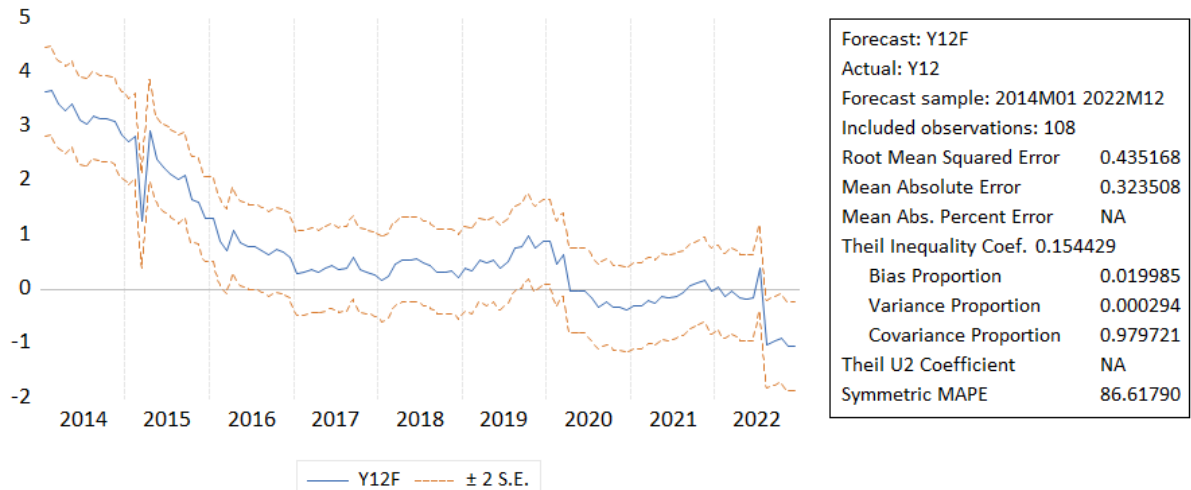

Рисунок 3.16 – Графічне відображення прогнозу

Таблиця 3.2 Порівняння прогнозних значень та реальних, їх похибка.

Дата	Прогнозне значення	Реальне значення	RMSE
01.01.2022	0,044	0,17	0,43%
01.02.2022	-0,11	0,20	
01.03.2022	-0,02	0,00	
01.04.2022	-0,14	0,00	
01.05.2022	-0,17	0,00	
01.06.2022	-0,14	0,26	
01.07.2022	0,40	0,26	
01.08.2022	-1,01	0,31	
01.09.2022	-0,94	0,28	
01.10.2022	-0,89	0,02	
01.11.2022	-1,04	0,02	
01.12.2022	-1,04	0,02	

Загальний показник RMSE становить 0,43%. Відхилення знаходиться в межах норми, що вказує на те, що модель можна використовувати для прогнозу.

Висновки. Проаналізувавши різні гіпотези щодо впливу незалежних змінних на зміну нормативів, можемо сказати, що основними факторами впливу є індекс споживчих цін та процентна ставка.

При виборі кращої моделі, було обрано модель №4, проте було прийняте рішення виключити з неї фактор X_1 , який був не значимим для моделі. При проведенні економетричного аналізу було виявлено адекватність обраної моделі та значимість усіх коефіцієнтів регресії. Тести не виявили мультиколінеарності, гетероскедастичності. Модель має нормальний розподіл збурень. Негативним моментом було виявлено те, що у моделі присутня автокореляція.

3.2 Рекомендації та висновки

Отже, враховуючи те, що в розділі 3.1 було проаналізовано вплив макроекономічних чинників на стабільність банківського сектор, отримано наступні результати:

Достатність регулятивного капіталу має сильний вплив від рівня інфляції в країні та зміни процентної ставки НБУ. Зміна короткострокової ліквідності також корелює зі зміною рівня інфляції, проте вплив від зміни процентної ставки не є таким значним, як зміна обмінного курсу валют. В свою чергу, на кредитний ризик впливає як обмінний курс, так і процентна ставка НБУ. Загальна сума інвестування має значний вплив від усіх трьох факторів: інфляція, курс валют, процентна ставка.

Таким чином, найнезначнішим макроекономічним фактором виявився індекс промислової продукції, а усі інші макроекономічні показники продемонстрували сильний вплив на діяльність банківського сектору і корелюють її показники.

Обсяги кредитування, як вже було зазначено в 1 та 2 розділах роботи залежить від рівня економічної стабільності в країні. Модель продемонструвала, що найбільше споживачі кредитів відчують нестабільність через зміну курсу валют та облікової ставки. Це пояснює зменшення кредитування при рості курсу долара та облікової ставки в умовах війни. В умовах зміни курсу валют збільшується валютний ризик, а зміна процентних ставок впливає на вартість позик, які стають дорожчими, що безпосередньо знижує попит на кредити, від чого їх обсяг падає.

Варто зазначити, що незалежні змінні в моделі також мають вплив одна на іншу. Таким чином, інфляція і курс валют є сильно взаємопов'язаними факторами, які в свою чергу, впливають на обсяги ліквідності в банках. Інфляція, як фактор зростання цін викликає знецінення активів, в тому числі і

активів банків, що призводить до загального зменшення вартості активів банку, відповідно і до його ліквідності. Враховуючи, що з інфляцією зростають витрати на фінансування бізнес діяльності, це також впливає на ліквідність. Зрештою, з ростом інфляції падає купівельна спроможність, що зменшує потенційну прибутковість банків і знижує ліквідність.

Достатність регулятивного капіталу є вимогою кількості капіталу, що зобов'язаний мати банк для свого функціонування. Ріст інфляції знижує реальний обсяг вартості капіталу банку. Враховуючи те, що з ростом інфляції росте і кредитний ризик, через збільшення неплатоспроможності, це може негативно впливати на капіталові показники банку. Ріст облікової ставка також впливає на кредитний ризик, збільшує витрати, зниження ринкової вартості облігацій, що впливатиме на регулятивний капітал банку.

Інфляція, як фактор, що знижує покупну вартість грошей, впливатиме на те, що банки стають обмежені в фінансуванні інвестицій. При високих темпах інфляції відчувається економічна невизначеність та створюються несприятливі умови для інвестиційної діяльності. Збільшення облікової ставки збільшує витрати на кредити, що погіршує інвестиційний клімат на мікрорівні. Зміна курсу валют впливає на інвестування банку через те, що росте валютний ризик для банку. Коливання курсу також впливає на інвестування у різних валютах, що впливає на загальні обсяги інвестиційної діяльності банку.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було розглянуто стан фінансового сектору України та фактори впливу війни на нього.

У роботі було розглянуто стабільність фінансової системи, як стан, в якому вона може протидіяти викликам макроекономічних шоків. У випадку України, макроекономічні шоки були викликані війною, що нанесла вплив усій економічній царині та відобразилась на показниках. Фінансова система була розглянута як інституції, що займаються фінансовими операціями, тобто, фактично торгівлею фінансами, а також інструменти, які використовуються у системі.

Фінансова система України продемонструвала певну стійність в умовах війни, що обумовлено макропруденційною політикою НБУ, який реагував на виклики війни зміною облікової ставки, замороженням, а потім зміною рівня курсу долара. Також на стійкість вплинули високу показники діяльності банків до початку війни і проведення стрес-тестів банків. Таким чином, з ринку України за час війни вийшло 3 українських, та 3 банки країни-агресора.

Як було зазначено, в теоретичному та аналітичному розділах, кредитування має низький попит в часи нестабільності, в силу того, що кредитори неохоче надають послуги, через побоювання несплати кредиту, а боржники мають невпевненість у своїх можливостях через фінансову кризу, їх об'єм падатиме. Незважаючи на це, умови війни, яка відбувається в Україні, створюють велику площу для інтересу учасників економічної системи залучати кошти, перш за все, на відбудову нерухомості, бізнесу, тощо, в кредитуванні є велика потреба.

Саме через таку площину факторів необхідно забезпечити таку економічну та політичну систему, в якій усі суб'єкти, враховуючи домогосподарства та бізнес, з одного боку, та кредиторів у вигляді банків,

інвесторів – з іншого боку, мали впевненість в перспективності вкладання фінансів у вигляді позик під відсотком. Такій стабілізації може вплинути:

1. Військовий успіх України, що дасть можливість функціонувати економіці безпечно на усій її території. Варто вказати, що економічна стабільність і сприятливий інвестиційний клімат можливий і в часи війни, якщо держава має достатню оборонну міць, що сприятиме розвитку, це нам демонструє Ізраїль.
2. Потоки міжнародної допомоги. Фінансова та військова підтримка з заходу вже має суттєвий вплив на економічну систему України, адже підтримує її. Враховуючи інтерес заходу в захисті своїх ідеалів, на кшталт свободи та демократії, а також не допущення прямого конфлікту з росією, на продовження цих потоків можна розраховувати.
3. Координація з НБУ. Високий рівень інтеграції комерційних банків з Національним Банком України продемонстрував, те, що така кооперація дала можливість фінансовому сектору вистояти та показати стабільність попри усі умови. Розробка планів, кореляція курсів валют, обмінної ставки має значний вплив на усю фінансову систему України, тож його варто посилювати і продовжувати. Проведення стрес-тестування банків надало можливість викрити їх слабкі місця та зміцнити їх позиції перед викликами війни.
4. Враховуючи несприятливі умови для кредитування, його надання треба спонукати усіма можливими методами. Розширення фінансових послуг та продовження вектору діджитал-розвитку фінансових послуг сприяє розвитку системи та стимулює кредитування серед населення.
5. Розвиток кризового управління ризиками. Незважаючи на співпрацю з НБУ, комерційні та державні банки повинні продумувати свої системи управління ризиками для зменшення їхніх наслідків, або їх

повну ліквідацію. Це є важливим, адже, не завжди банки можуть бути захищені «куполом підтримки» НБУ, що о демонструє вихід трьох вітчизняних банків з ринку за часи війни. Підтримка фінансового положення, аудиторські процедури над своїми внутрішніми фінансами є необхідною в забезпеченні кожного окремого банку.

Ці кроки є необхідними для установ усієї фінансової системи України щоб забезпечити стабільність і підтримати рівень довіри. Враховуючи те, що довіра є вкрай важливим фактором для фінансових установ, адже вони зберігають, торгують та обмінюються фінансами, забезпечення стабільного положення укріпить систему та дасть змогу їй процвітати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Definition and Importance of Financial Stability. Financial Stability. Financial Stability. Bank of Korea URL: www.bok.or.kr/eng/main/contents.do?menuNo=400037
2. Коріньок Я. О. Сутність фінансової стабільності та особливості її прояву. URL: www.ej.kherson.ua/journal/economic_11/75.pdf
3. Crockett A. Monetary policy and financial stability. Bank for International Settlements. URL: www.bis.org/review/r010216b.pdf
4. Поширені питання: Що таке фінансова стабільність, та як центральні банки можуть її забезпечувати. URL: www.expla.bank.gov.ua/expla/news_0026.html
5. Financial stability. (2023, March 29). Bank of England. URL: www.bankofengland.co.uk/financial-stability
6. Фінансова стабільність. Національний Банк України. URL: www.bank.gov.ua/ua/stability
7. Montevirgen K. Economic cycles: Investing through boom and bust. Britannica Money. URL: www.britannica.com/money/stages-of-economic-cycle.
8. Team, I. (2019). Financial System: Definition, Types, and Market Components. Investopedia. URL: www.investopedia.com/terms/f/financial-system.asp
9. The Role of Government in Financial Systems. URL: www.managementstudyguide.com/role-of-government-in-financial-systems.htm
10. Слущкий, Б. (02.09.2022). Як війна змінила роботу банківської системи України. УНІАН. URL: www.unian.ua/economics/finance/viy-na-v-ukrajini-yak-zminilas-robot-a-bankivskoj-i-sistemi-11964504.html

11. The Russian invasion and the risks to global financial stability. (2023, February 23). CEPR. URL: www.cepr.org/voxeu/columns/russian-invasion-and-risks-global-financial-stability
12. Team, C. (2023). Major Risks for Banks. Corporate Finance Institute. URL: www.corporatefinanceinstitute.com/resources/risk-management/major-risks-for-banks/
13. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. . Національний Банк України. URL: www.bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&startDate=01.01.2022&endDate=09.05.2023
14. Ukrinform. Нацбанк підняв офіційний курс долара до 36,56 гривні. Укрінформ URL: www.ukrinform.ua/rubric-economy/3533678-nacbank-pidnav-oficijnij-kurs-dolara-do-3656-grivni.html
15. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: www.bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6
16. Statista. (2023, April 14). Inflation rate of Ukraine 1998-2023. URL: www.statista.com/statistics/296164/ukraine-inflation-rate/
17. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Національний Банк України. URL: www.bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart?cn%5B%5D=USD&cn%5B%5D=EUR&cn%5B%5D=RUB&cn%5B%5D=GBP&cn%5B%5D=CHF&startDate=01.01.2020&endDate=29.04.2023
18. Облікова ставка НБУ. Головбух. URL: www.buhplatforma.com.ua/article/7451-oblkova-stavka-nbu
19. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2022 року. Національний Банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4

20. Research and Analytics. European Business Association. (2023, May 18). European Business Association. URL: www.eba.com.ua/en/research/doslidzhennya-ta-analytyka/
21. Економічна правда. Роман Корнилюк. 13. 05.2022. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. URL: [Рейтинг надійності українських банків . Економічна правда \(epravda.com.ua\)](http://epravda.com.ua)
22. КПМГ-Україна. Інтерв'ю з Сергієм Ніколайчуком, заступником Голови Національного банку України. URL: www.kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2022/05/stres-testuvannya-dlya-bankiv-stalo-vazhlyvym-elementom-pidhotovchoyi-roboty-dlya-zabezpechennya-stiykosti.html
23. Youcontrol. Ренкінг фінансової надійності банків України за 4 квартал 2022 року. URL: www.youcontrol.com.ua/bank-finscore/
24. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua/
25. Облікова ставка НБУ Ставка рефінансування в Україні. (2023, January 26). URL: www.index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/refinance/
26. Moritz S. Instability in Financial Markets: The View from Economic History. Institute for New Economic Thinking. Institute for New Economic Thinking. URL: www.ineteconomics.org/uploads/papers/scholarick-moritz-berlin-paper.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 Вплив макроекономічних факторів на діяльність банків України

Дата	Нормативи банківського сектору				Макроекономічні показники			
	Н2	Н6	Н7	Н12				
	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	Норматив короткострокової ліквідності	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	Норматив загальної суми інвестування	Індекс промислової продукції (%)	Індекс споживчих цін (%)	Обмінний курс (дол США)	Процент на ставку
01.01.14	18,26	89,11	22,33	3,15	84,60	100,20	7,99	6,50
01.02.14	18,43	87,26	22,43	3,04	100,50	100,60	7,99	6,50
01.03.14	15,76	85,10	23,30	3,07	108,00	102,20	9,99	6,50
01.04.14	14,80	83,23	23,58	3,41	98,90	103,30	11,00	6,50
01.05.14	15,17	82,02	22,08	3,38	98,60	103,80	11,40	9,50
01.06.14	15,18	83,46	22,55	3,43	98,50	101,00	11,77	9,50
01.07.14	15,87	85,16	22,47	3,44	97,80	100,40	11,79	9,50
01.08.14	15,82	85,57	22,92	3,36	88,10	100,80	11,96	12,50
01.09.14	15,21	85,18	23,32	3,37	105,40	102,90	13,11	12,50
01.10.14	15,96	86,75	22,43	3,29	107,30	102,40	12,96	12,50
01.11.14	15,39	85,70	22,38	3,20	98,00	101,90	12,95	12,50
01.12.14	14,03	83,85	22,64	3,17	98,30	103,00	15,06	14,00
01.01.15	15,60	86,14	22,01	2,97	85,40	103,10	15,77	14,00
01.02.15	13,81	85,84	22,16	2,68	96,50	105,30	16,16	14,00
01.03.15	7,37	80,85	23,73	2,18	107,10	110,80	27,76	19,50
01.04.15	8,35	78,76	23,42	2,13	96,00	114,00	23,45	30,00
01.05.15	7,84	76,93	22,58	3,29	100,00	102,20	21,05	30,00
01.06.15	7,66	78,00	22,74	3,26	100,20	100,40	21,05	30,00
01.07.15	9,03	79,60	23,27	2,86	100,90	99,00	21,01	30,00
01.08.15	8,03	81,77	23,08	2,74	96,00	99,20	21,61	30,00
01.09.15	7,88	82,25	23,25	2,65	106,20	102,30	21,81	27,00
01.10.15	7,09	83,80	23,27	2,50	108,10	98,70	21,30	22,00
01.11.15	9,90	88,30	23,78	1,36	97,70	102,00	22,90	22,00
01.12.15	8,92	88,82	23,13	1,39	102,90	100,70	23,95	22,00
01.01.16	12,31	92,87	22,78	1,10	90,10	100,90	24,00	22,00
01.02.16	9,63	92,58	23,1	0,92	104,30	99,60	25,56	22,00
01.03.16	11,94	93,45	22,76	0,84	102,00	101,00	27,09	22,00
01.04.16	12,03	89,54	22,87	0,80	97,00	103,50	26,22	22,00
01.05.16	12,74	89,56	21,14	0,75	97,00	100,10	25,19	19,00

Продовження таблиці А.1

01.06.16	12,54	89,67	21,5	0,74	97,30	99,80	25,14	18,00
01.07.16	13,03	88,69	21,55	0,73	104,30	99,90	24,83	16,50
01.08.16	13,84	88,47	21,08	0,67	99,60	99,70	24,81	15,50
01.09.16	13,90	88,55	20,63	0,66	105,90	101,80	26,08	15,50
01.10.16	14,22	88,41	21,38	0,66	108,20	102,80	25,91	15,00
01.11.16	13,45	87,16	22,27	0,65	101,10	101,80	25,52	14,00
01.12.16	13,34	91,01	21,37	0,64	100,80	100,90	25,56	14,00
01.01.17	12,69	92,09	21,48	0,60	88,10	101,10	27,19	14,00
01.02.17	12,65	89,69	21,87	0,43	96,60	101,00	27,08	14,00
01.03.17	12,85	91,42	22,02	0,42	106,50	101,80	27,16	14,00
01.04.17	13,72	95,76	22,31	0,39	93,40	100,90	26,98	14,00
01.05.17	13,77	95,54	20,90	0,39	103,40	101,30	26,55	13,00
01.06.17	13,11	94,45	20,79	0,37	99,70	101,60	26,31	12,50
01.07.17	12,42	94,95	20,64	0,35	99,30	100,20	26,10	12,50
01.08.17	15,35	97,42	20,35	0,33	101,50	99,90	25,85	12,50
01.09.17	15,41	96,59	19,97	0,32	103,80	102,00	25,69	12,50
01.10.17	15,27	97,47	20,49	0,32	108,70	101,20	26,52	12,50
01.11.17	15,03	95,85	20,58	0,43	100,30	100,90	26,86	13,50
01.12.17	15,35	96,52	20,61	0,32	99,70	101,00	27,16	13,50
01.01.18	16,10	98,37	20,29	0,22	92,10	101,50	28,07	14,50
01.02.18	16,25	94,80	20,92	0,22	97,80	100,90	27,84	16,00
01.03.18	16,91	95,83	21,04	0,22	105,60	101,10	26,81	16,00
01.04.18	16,49	92,87	20,19	0,14	94,40	100,80	26,54	17,00
01.05.18	17,06	93,02	20,01	0,16	101,40	100,00	26,23	17,00
01.06.18	16,34	93,35	20,20	0,16	98,50	100,00	26,12	17,00
01.07.18	16,44	94,82	20,02	0,16	101,10	99,30	26,19	17,00
01.08.18	16,39	94,59	20,79	0,16	98,30	100,00	26,87	17,50
01.09.18	16,15	94,57	19,83	0,16	104,50	101,90	28,28	17,50
01.10.18	15,73	95,54	20,06	0,16	110,00	101,70	28,27	18,00
01.11.18	15,84	94,97	19,81	0,16	99,60	101,40	28,12	18,00
01.12.18	15,52	94,17	20,43	0,16	98,90	100,80	28,39	18,00
01.01.19	16,18	93,52	19,83	0,15	90,10	101,00	27,69	18,00
01.02.19	16,52	92,36	19,26	0,15	97,20	100,50	27,74	18,00
01.03.19	16,93	93,44	19,10	0,15	110,00	100,90	26,86	18,00
01.04.19	16,96	92,63	18,99	0,19	96,20	101,00	27,21	18,00
01.05.19	16,21	92,29	18,65	0,15	100,40	100,70	26,62	17,50
01.06.19	17,65	92,23	18,37	0,16	95,90	99,50	26,87	17,50
01.07.19	17,47	91,61	17,86	0,16	102,30	99,40	26,18	17,50
01.08.19	17,42	93,33	18,28	0,16	97,80	99,70	25,02	17,00
01.09.19	18,00	93,29	18,06	0,16	103,70	100,70	25,23	17,00
01.10.19	18,43	93,86	17,84	0,15	106,50	100,70	24,20	16,50
01.11.19	18,59	93,57	17,49	0,14	96,50	100,10	24,82	15,50
01.12.19	18,72	94,40	17,32	0,14	98,10	99,80	24,04	15,50
01.01.20	19,66	94,35	17,61	0,13	91,90	100,20	23,69	13,50
01.02.20	20,31	94,68	17,99	0,13	101,10	99,70	24,92	11,00

Продовження таблиці А.1

01.03.20	20,12	95,62	18,14	0,13	103,70	100,80	24,56	11,00
01.04.20	19,29	92,56	18,44	0,13	87,60	100,80	27,63	10,00
01.05.20	19,70	91,04	19,17	0,13	103,50	100,30	26,97	8,00
01.06.20	22,17	90,98	19,04	0,13	104,40	100,20	26,87	8,00
01.07.20	21,91	88,15	19,15	0,13	104,20	99,40	26,67	6,00
01.08.20	21,52	88,79	19,06	0,13	96,50	99,80	27,69	6,00
01.09.20	21,44	88,83	19,14	0,13	104,50	100,50	27,56	6,00
01.10.20	21,91	89,68	18,50	0,12	105,60	101,00	28,31	6,00
01.11.20	21,76	88,50	19,76	0,12	101,20	101,30	28,44	6,00
01.12.20	21,63	88,55	19,85	0,12	102,70	100,90	28,50	6,00
01.01.21	21,98	86,82	19,14	0,10	84,30	101,30	28,27	6,00
01.02.21	21,39	87,39	19,46	0,10	100,30	101,00	28,13	6,00
01.03.21	22,36	87,79	20,09	0,10	111,10	101,70	27,95	6,00
01.04.21	22,59	88,91	19,69	0,10	97,00	100,70	27,82	6,50
01.05.21	23,02	89,50	18,95	0,09	97,20	101,30	27,75	7,50
01.06.21	22,64	90,53	18,64	0,10	100,20	100,20	27,47	7,50
01.07.21	21,65	89,72	18,84	0,10	103,40	100,10	27,23	7,50
01.08.21	21,72	89,55	18,26	0,10	96,80	99,80	26,89	8,00
01.09.21	21,29	89,50	18,24	0,10	102,70	101,20	26,89	8,00
01.10.21	21,59	89,21	18,05	0,10	108,00	100,90	26,62	8,50
01.11.21	21,69	89,30	17,99	0,10	100,00	100,80	26,28	8,50
01.12.21	21,44	89,36	19,40	0,10	101,20	100,60	27,21	8,50
01.01.22	18,01	89,13	18,60	0,17	87,00	101,30	27,28	9,00
01.02.22	17,99	88,23	18,92	0,20	87,40	101,60	28,46	10,00
01.03.22	0,00	0,00	0,00	0,00	57,20	104,50	29,25	10,00
01.04.22	0,00	0,00	0,00	0,00	111,90	103,10	29,25	10,00
01.05.22	0,00	0,00	0,00	0,00	107,50	102,70	29,25	10,00
01.06.22	16,65	0,00	17,53	0,26	100,30	103,10	29,25	10,00
01.07.22	17,16	0,00	17,86	0,26	100,60	100,70	29,25	25,00
01.08.22	17,10	0,00	18,57	0,31	101,90	101,10	36,57	25,00
01.09.22	16,92	0,00	19,21	0,28	102,30	101,90	36,57	25,00
01.10.22	18,85	0,00	19,61	0,02	105,00	102,50	36,57	25,00
01.11.22	18,84	0,00	18,49	0,02	99,30	100,70	36,57	25,00
01.12.22	19,16	0,00	18,95	0,02	96,30	100,70	36,57	25,00